

**ԶԱՆԳՈՒԱԾԱՅԻՆ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ԺԱՆՐԵՐ ԵՒ ՈՃ.
ԺԱՆՐԱՅԻՆ ԲԱԶՄԱԶԱՆՈՒԹԵԱՄԲ
ՊԱՅՄԱՆԱԽՈՐՈՒԱԾ ՈՃԱԿԱՆ
ԲԱԶՄԱԶԱՆՈՒԹԻՒՆ**

ԵՈՒՐԻ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
yu.s.avetisyan@gmail.com

ՄՈՒՏՔ

Զանգուածային հաղորդակցության միջոցների լեզուի կարետոր յատկանիշերից մէկը ոճական բազմազանութիւնն է, որը մեծ չափով պայմանաւորուած է նաեւ ժանրային բազմազանութեամբ: Այն ձեւաւորում է ինչպէս աւանդական լրատուամիջոցներում (տպագիր մամուլ, ռադիո եւ հեռուստատեսութիւն), այնպէս էլ հաղորդակցային նոր հարթակներում (ընկերային ցանցեր, բլոգներ, փոքրասթներ եւն.): Իրաքանչիւր ժանր, ունենալով իրեն յատուկ կառուցուածք եւ ազդեցութեան գործակիցներ, պարտադրում է նաեւ համապատասխան ոճական ընտրութիւն՝ միաժամանակ ձեւատրելով նորանոր ոճական շերտեր: Առանց այս յատկանիշի քննութեան՝ կարող է անկատար թուալ ու ամբողջական չլինել զանգուածային հաղորդակցութեան միջոցների (ԶՀՄ) լեզուի ուսումնասիրութիւնը¹:

Հարցը յաճախ է քննարկուել օտարալեզու մասնագիտական գրականութեան մէջ: Անդրադարձ է եղել ինչպէս մօտ անցեալի², այնպէս էլ հա-

¹ Ժամանակակից հետազօտողի կարծիքով՝ ճշգրիտ լինելու համար նպատակաւարմար է ԶՀՄ եզրի կապակցական լրատուութիւն բաղադրիչը փոխարինել հաղորդակցութիւն եզրով: Հարցադրումը պայմանաւորուած է զանգուածային լրատուամիջոցների բովանդակային ու կառուցուածքային, ինչպէս նաեւ գործառութային եւ այլ կարգի մի շարք փոփոխութիւններով (լսարանի եռանդուն ներգրաւուածութիւն, ընկերային ներգործութիւն, փոխադարձ մեկնաբանութիւններ եւն.), որոնք արտացոլուած են զանգուածային հաղորդակցութեան միջոցներում Н. Клушина, *Стиль массовой коммуникации* (Ն. Կլուշինա, Զանգուածային հաղորդակցութեան ոճը), Մոսկուա, 2010. նաեւ՝ О. Колесникова, *Язык и стиль современных массовой коммуникации* (Օ. Կոլեսնիկովա, Ժամանակակից զանգուածային հաղորդակցութեան լեզուն եւ ոճը), Կիրով, 2020: ԶՀՄ հասկացութիւնը ներառում է տպագիր մամուլը, լրատուութեան էլեկտրոնային միջոցները (ռադիոհեռուստատեսութիւն, էլեկտրոնային մամուլ, տեղեկատուական գործակալութիւններ), ընկերային ցանցային հաղորդակցութեան միջոցները (Telegram, Facebook, Twitter, Instagram եւն.):

² П. Карасев, *Проблемы теории публицистики* (Պ. Կարասեւ, Իրապարակախօսութեան տեսութեան խնդիրները», Լ., Լենինգրատ, 1973). նաեւ՝ В. Д. Пельт, 253

մեմատաբար նոր ժամանակների³ ՋԼՄներին: Հայկական մեդիալեզուաբանության մէջ հարցին անդրադարձել են կա՛մ ՋՀՄ լեզուի ընդհանուր ուսումնասիրության ու նկարագրության առիթներով⁴, կա՛մ էլ առաւելապէս աւանդական լրատուամիջոցների (19րդ դարավերջի եւ 20ի սկզբների տպագիր մամուլի) ժանրային բազմազանության ծիրում⁵: Ասել է թէ՛ մեդիաժանր եւ ոճ առնչության խնդիրը, մշտապէս լինելով հետազօտողների ուշադրության առարկայ, առաւել կամ պակաս չափով ուսումնասիրուել է, սակայն, այնուամենայնիւ, ամբողջական եւ ամփոփ քննության չի ենթարկուել, մանաւանդ եթէ նկատի ունենանք նաեւ հետեւեալը. **նախ՝** նոր ժամանակներում ՋՀՄների ժանրային կառուցուածքում կատարուել եւ կատարում են էական տեղաշարժեր (այդ մասին՝ ստորեւ), որոնք զգալի փոփոխութիւններ են յառաջացրել ժանր եւ ոճ առնչութիւններում, եւ **երկրորդ՝** նշուած հետազօտութիւններում քննութիւնից դուրս են մնացել տասնամեակում ձեւաւորուած կամ աշխուժացած մեդիահարթակների վերջին ժանրային եւ ոճական առնչութիւնները:

Լրագրության տեսութեան մէջ (Վ. Պելտ, Մ. Քիմ, Ա. Տերտիչնի, Վ. Յուիկ եւ այլք) առաւել ընդունուած է լրագրային ժանրերի, այսպէս կոչուած, աւանդական դասակարգումը, ըստ որի՝ առանձնացում են երեք խումբ ժանրեր՝ **լրատուական, վերլուծական եւ գեղարուեստական-հրապարակախօսական**⁶: «Մենք ընտրում ենք ժանրերի գործառնութային բա-

Дифференциация жанров газетной публицистики (Վ. Դ. Պելտ, Թերթային հրապարակախօսութեան ժանրերի տարբերակումը), Մոսկուա, Մոսկուայի պետական համալսարանի հրատարակչութիւն, 1984:

³ А. А. Тертычный, *Жанры периодической печати* (Ա. Ա. Տերտիչնի, Պարբերական մամուլի ժանրերը), Մոսկուա, Ասպեկտ-Պրես, 2000. նաեւ՝ Л. Е. Кройчик, *Система журналистских жанров* (Լ. Ե. Կրոյչիկ, Լրագրողական ժանրերի համակարգը), Մոսկուա, Ասպեկտ-Պրես, 2015. նաեւ՝ М. Ким, Е. Пак, *Жанры печатных и электронных СМИ* (Մ. Քիմ, Ե. Պակ, Տպագիր եւ էլեկտրոնային ՋԼՄ ժանրերը), Սանկտ Պետերբուրգ, 2020:

⁴ Ռիմա Շալունց, *Մամուլի եւ հրապարակախօսութեան լեզուն*, Հայկական ՍՍՀ ԳԱ հրատ., Երեւան, 1987. նաեւ՝ Հ. Ղուկասեան, *Արդի հայ մամուլի լեզուն*, ԵՊՀ, Երեւան, 2009. նաեւ՝ Հ. Բալոյեան, «Արդի մամուլի հրապարակախօսութեան լեզուն», ատենախօսութիւն, Երեւան, 2008. նաեւ՝ Ա. Խաչատրեան, «Էլեկտրոնային մամուլի լեզուն», ատենախօսութիւն, ԵՊՀ, Երեւան, 2023 եւն.:

⁵ Եւորի Դալթեան, *Լրագրային ժանրերի լեզուաոճական արտայայտութիւնները*, Ա. հպր., Երեւան, 2006:

⁶ «Теория и практика советской периодической печати» (Խորհրդային պարբերական մամուլի տեսութիւն եւ պրակտիկա), Մոսկուա, Միտք, 1980. նաեւ՝ Пельт. նաեւ՝ Тертычный. նաեւ՝ М. Ким, *Жанры современной журналистики* (Մ. Քիմ, Ժամանակակից լրագրութեան ժանրերը), Մոսկուա, Питер, 2004. նաեւ՝ Л.

ժանրումը տեղեկատվական, վերլուծական եւ գեղարուեստա-հրապարակախօսական խմբերի,- կարողում ենք հարցին նուիրում վերջին ուսումնասիրություններից մէկում:- Իսկ համադրական չափորոշիչների համար օգտագործում ենք հետեւեալ կարգերը՝ արտացոլման առարկան, նպատակային գործառոյթը եւ տեղեկատվութեան հետ աշխատանքի մեթոդները»⁷:

Աշխատանքային դասակարգման համար մենք հիմք ենք ընդունելու այս մօտեցումը: Եւ դա ոչ միայն նրա համար, որ սա առաւել առարկայօրէն է արտացոլում լրագրութեան ժանրային կառուցումը, եւ որ մասնագիտական գրականութեան մէջ ամենաբարձր ընդունուել է հենց այդ տեսակէտը, այլեւ նրա համար, որ այդ դասակարգման հիմքում դրուած է նաեւ ժանրերի լեզուաոճական տարբերակութեան սկզբունքը: Այսպէս՝ **լրատուական ժանրերը** (լուր, հաղորդագրութիւն, լրատուական հարցազրոյց, հարց-պատասխան, ռեպորտաժ եւն.) աչքի են ընկնում լրատուական լեզուատարբերի գործածութեամբ՝ տեղ, ժամանակ, գործողութիւն ցոյց տուող բառեր, շարահիւսական պարզ կառոյցներ, գրական լեզուի կանոնական ձեւեր; **վերլուծական ժանրերին** (յօդուած, մեկնաբանութիւն, մամուլի տեսութիւն եւն.) յատուկ են գնահատողական տարրերը, գաղափարաբառերը, շարահիւսական պատճառահետեւանքային կառոյցները՝ առաւելապէս բարդ ստորադասական նախադասութիւնների տեսքով, եւ իհարկէ նաեւ արտայայտչական միջոցները; **գեղարուեստական-հրապարակախօսական ժանրերը** (խոհագրութիւն, գրախօսութիւն, ակնարկ, պամֆլետ եւն.), նշուած յատկանիշներից բացի, բնութագրուում են նաեւ յուզարտայայտչական լեզուամիջոցների առատ գործածութեամբ, պատկերաւորման հնարների յաճախակի գործադրմամբ եւն.:

Այս յօդուածի նպատակն է վերլուծել, թէ ինչպէս են ՀՀՄ ժանրերի բազմազանութիւնը եւ ժանրային զարգացման նոր միտումները նպաստում այդ միջոցների լեզուի ոճական կառուցումի ձեւաւորմանն ու զարգացմանը: Նկատի են առնում ինչպէս հաղորդակցական նպատակները, այնպէս էլ լեզուամշակութային գործօնները: Քննութեան առարկայ են առաւելապէս գործածական ժանրերը:

Кройчик, Система журналистских жанров // Основы творческой деятельности журналиста (Լ. Կրոյչիկ, Լրագրողական ժանրերի համակարգը // Լրագրողի ստեղծագործական գործունէութեան հիմունքները, խմբ. Ս. Գ. Կորկոնսենկո), Մոսկուա, Ասպեկտ-պրէս, 2000. նաեւ՝, М. Ким, Е. Пак, Жанры печатных и электронных СМИ (Մ. Քիմ, Ե. Պակ, Տպագիր եւ էլեկտրոնային ՀՀՄ ոճեր), Սանկտ Պետերբուրգ, Պիտեր, 2020 («Жанры печатных и электронных СМИ», М. Н. Ким – Литрес) եւն.:

⁷ Ким, Пак:

ԼՐԱՏՈՒԱԿԱՆ ԺԱՆՐԵՐ

Լրատուական ժանրերը ՀՀՄԻ կառուցուածքային եւ գործառական հիմքն են. ապահովում են փաստերի հրատապ հաղորդումը, դէպքերի նկարագրութիւնը եւ լսարանի իրազեկումը: Այդ ժանրերում գերակայ են գնահատողական չէզոքութիւնը, փաստականութիւնը եւ տեղեկատուական առաւելագոյն յագեցուածութիւնը՝ նուազագոյն լեզուական միջոցներով: Լրատուական հաղորդագրութիւնը ձգտում է խուսափելու յուզականութիւնից, սակայն ժամանակակից զանգուածային հաղորդակցութեան մէջ գրեթէ անխուսափելի են ժանրային-ոճական ներթափանցումները. երբեմն կամ յաճախ ներմուծում են խօսակցական կամ ոճական այլեայլ տարրեր եւ գնահատողական երանգներ՝ լսարանի ուշադրութիւնը պահելու համար: Առանձին ժանրատեսակներում (ռեպորտաժ) դա ոճական նորմ է:

Լուր, հաղորդում, հաղորդագրութիւն.՝ Սրանք լրատուական ամենագործածական ժանրատեսակներն են: Դրանց հիմնական գործառոյթը լուրի առարկայական, անմիջական եւ հրատապ հաղորդումն է: «*Լրատուական ժանրը թերթերում չի մահացել: Ամէնից առաջ նրա համար, որ տեղեկատուականութիւնը ժուռնալիստիկայի գլխաւոր գործառոյթն է, որի վրայ կամ որի հետք յարմարում են միւս բոլորը*»⁸:

Լուր (անգլ. news item).՝ Պատասխանում է շատ որոշակի հարցումների՝ *ո՞վ, ե՞րբ, որտե՞ղ, ի՞նչ տեղի ունեցաւ*: Կարող են նշուել մասնակիցների եւ ինչ-ինչ հարցերի քննարկումներ՝ առանց լրացուցիչ մեկնաբանութիւնների եւ վերլուծութեան: Ըստ այդ նպատակի եւ գործառոյթների էլ ձեւատրուում է այս ժանրի ոճական կառուցուածքը՝ սեղմ ոճ, «չոր» լրատուութիւն, լրատուական բառապաշար՝ ասացական եւ շարժում ցոյց տուող բայեր (*տեղի ունենալ, հաղորդել, յայտնել, մեկնել, հանդիպել, պայմանաւորուել, քննարկել*), տեղանուններ, ժամանականիշ գոյականներ, միակազմ նախադասութիւններ, երկկազմ պարզ նախադասութիւններ՝ յաճախ երկանդամ կրաւորական կառոյցով (բացակայում է ներգործող խնդիրը) եւն.: Կարճ խօսքում կարելի է դառնում փաստական տուեալների հմուտ տեղադրութիւնը:

ՀՀՄ համակարգում լուրը դիտւում է որպէս տարրական տեղեկատուական մանրաժանր, որը բնութագրւում է փաստերի խտացուած ներկայացումով, չէզոք ոճով եւ հաղորդման արագութեամբ: Հանդէս է գալիս որպէս հաղորդագրութեան ժանրի պարզեցուած ձեւ՝ յաճախ զերծ մեկնաբանութիւնից կամ առաւել եւս յուզական երանգատրումից, եւ նպատակ

⁸ В. Т. Третьяков, *Как стать знаменитым журналистом* (Վ. Տ. Տրետիակով, Ինչպէս դառնալ յայտնի լրագրող), Մոսկուա, Ալգորիթմ, 2004, էջ 122 (Третьяков В. Т. Как стать знаменитым - Search):

ունի կարճ ու արագ ներկայացնելու որոշակի իրադարձություն կամ փաստ: Այս ձեռագիրը առաւել տարածուած է թուային հաղորդակցութեան մէջ, յատկապէս՝ ցանցային միջոցներում եւ նոր ստեղծուած հարթակներում, որտեղ տեղեկատուութեան սպառման տեմպը պահանջում է լեզուական միջոցների առաւելագոյն սեղմում: Ահա կարճ լրատուութեան մէկ-երկու տիպական օրինակ՝ «Վահագն Խաչատուրեանը մասնակցում է Հոռմի պապի գահակալութեան արարողութեանը» (news.am; 18.05.2025), «Երեւանի Թեոսեան փողոցից Ջրվէժ գիւղ տանող ճանապարհին տեղի է ունեցել ՃՏՊ՝ հրդեհի բռնկմամբ. կան տուժածներ» (1tv.am; 18.05.2025), «Իսրայէլի հանրային հեռարձակման կորպորացիան ներողութիւն է խնդրել Հայաստանի մասնակցի ելոյթից յետոյ եթերում հնչած մեկնաբանութեան համար» (1lurer.am; 18.05.2025):

ՀՀՄ լեզուին բնորոշ ժանրային բազմազանութեան մէջ տեղեկատուական հաղորդման տարբեր ձեւեր յաճախ անուանակոչւում են ըստ ծաւալի ու կառուցուածքային կազմակերպման: Ըստ այդմ՝ լուրի տարատեսակներ են առանձնացում **հաղորդագրութիւնը** եւ **հաղորդումը**:

Հաղորդագրութիւն (անգլ. *news report, news item, news message*). - կարճ, փաստային բնոյթ ունեցող եւ առաւելապէս գրատու ձեւով տարածուող տեղեկատուութիւն է: Սովորաբար սահմանափակւում է փաստերի հաղորդմամբ. տեղեկոյթի չէզոք փոխանցում է՝ առանց մեկնաբանութեան: Չունի խորքային վերլուծութիւն: Հիմնականում ներառում է տեղեկատուութեան մէկ աղբիւր. մէկ կարճ տեղեկութիւն է իրադարձութեան մասին: Այսպէս՝ «Մայիսի 17ին Հայաստանի Անվտանգութեան խորհրդի քարտուղար Արմէն Գրիգորեանը Թեհրանում հանդիպել է Իրանի Իսլամական Հանրապետութեան արտաքին գործերի նախարար Աբբաս Արաղչիի հետ: Այս մասին հաղորդում է Անվտանգութեան խորհուրդը: «Գրիգորեանը ներկայացրել է Հայաստանի եւ Ադրբեջանի միջեւ յարաբերութիւնների կարգատրման գործընթացի վերջին զարգացումներն ու ՀՀ կառավարութեան կողմից իրականացուող ջանքերը: Վերոնշեալի համատեքստում կողմերը կարելիութիւն են խաղաղութեան պայմանագրի ստորագրումը: Արաղչին ընդգծել է Իրանի յստակ դիրքորոշումն ու աջակցութիւնը ՀՀ տարածքային ամբողջականութեանն ու ինքնիշխանութեան անձեռնմխելիութեանը: Անդրադարձ է կատարուել տարածաշրջանային անվտանգային իրավիճակին եւ ընդգծուել կայուն ու յարատեւ խաղաղութիւն ունենալու անհրաժեշտութիւնը»,- ասուած է հաղորդագրութեան մէջ» (hetq.am; 18.05.2025):

Հաղորդում (անգլ. *program, broadcast, երբեմն՝ show*). - ի տարբերութիւն հաղորդագրութեան, համեմատաբար ծաւալուն, կառուցուածքային ամբողջութիւն ունեցող եւ հանգամանալից տեղեկատուութիւն է: Ունի

գնահատողական որոշ նրբերանգներ: Ներկայացնում է իրադարձութիւնների ընթացքը՝ իրավիճակի զարգացումով: Կարող է ներառել միջանի աղբիւր: Երբեմն ուղեկցւում է լրագրողի ներկայութեամբ (մասնակցի դիտորդութիւն): Կարող է ընդգրկել մեկնաբանութիւն, վերլուծութիւն, նոյնիսկ ներգործման տարրեր: Այսպէս՝ ««ԱՄՆն մինչեւ տարեվերջ կը քննարկի Եւրոպայում իր զօրքերի ներկայութիւնը կրճատելու հարցը», - յայտարարել է ՆԱՏՕ-ում ԱՄՆ մշտական ներկայացուցիչ Մեթիւ Ուիթսակէրը: Ըստ նրա՝ ԱՄՆն չի ուզում ձգձգել այդ հարցը: Նրա խօսքով, Նահանգները գրեթէ երեք տասնամեակ է, ինչ ունի այդ մտադրութիւնը եւ փորձելու է Յունիսին Հաագայում կայանալիք ՆԱՏՕ գագաթնաժողովից յետոյ քննարկել հարցը եւրոպական երկրների հետ, որոնց իրազեկել է իր մտադրութիւնների մասին...» (lin.am; 18.05.2025):

Եզրաբանական այս տարբերակումը (հաղորդում եւ հաղորդագրութիւն) ոչ միայն արտացոլում է հաղորդման ձեւաչափային առանձնայատկութիւնները, այլեւ ներկայացնում է տեղեկատուութեան մատուցման աստիճանը մեդիաուղերձների համակարգում. հաղորդագրութիւնը կարելի է ընկալել որպէս լուրի ժանրի պարզագոյն ձեւ, իսկ հաղորդումը՝ լուրի զարգացման, ներկայացման ու պատկերային ընդլայնման մէկ այլ՝ աւելի բարդ տարատեսակ՝ իր լեզուական իրայատկութիւններով⁹:

Ծանուցում (հեռուստաժանուցում՝ **անոնս**. < ռուս. **анонс** < ֆր. **annonce**, անգլ. **announcement** – յայտարարութիւն, ժանուցում < լատ. **annuntiare** – յայտարարել, լուր տալ).- Իրայատուկ տեսակ է արագ լրատուութեան: Շատ կարճ ընթացքում ընդհանուր պատկերացում է տրւում ամբողջական հաղորդման մասին: Մեդիադաշտում ձեւատրւում է որպէս կիսագրատոր, կիսագովազդային գրոյթ, որը կառուցւում է տեղեկատուական եւ ներգործող բաղադրիչների համադրութեամբ: Այն հանդէս է գալիս որպէս հաղորդակցական գործիք, որի նպատակը ոչ միայն տեղեկացնելն է առաջիկայ թողարկման բովանդակութեան մասին, այլեւ դիտողին ներգրաւելու եւ դիտումի անհրաժեշտ քանակ ձեւատրելու ձգտումը: Ունի յատուկ արտայայտուած ոճական ու գործառական յատկանիշեր. տեղեկոյթի արագ փոխանցումը պարտադրում է լեզուաոճական յատուկ միջոցների գործադրութիւն՝ * տեղեկատուական բառերի ու արտայայտութիւնների ուժեղ հոսք (բացառիկ, ցնցող, պարզունց, ժամանել է, մեկնարկել է, յայտնի դարձաւ), * ցնցիչ բնութագրումներ («Կանխուել է ահաբեկչութիւն», «Երեւանում կացնով յարձակուել են շտապօգնութեան բժշկի վրայ», «Արտառոց, սահմուկեցուցիչ դէպք է տեղի ունեցել գիւղերից մէկում», «Ձերբակալուած են անչափահասներ»), * հոետորական հարցեր («Հեռախօսային խօ-

⁹ Շարադրանքում **հաղորդում** եզրը գործածել ենք նաեւ լայն իմաստով՝ իբրեւ ԶՀՄներում առհասարակ իրապարակուող նիւթ:

սակցութիւն Դոնալտ Թրամփի եւ Վլադիմիր Պուտինի միջեւ. ինչպիսի՞ սպասումներ աշխարհում եւ ինչպիսի՞ վտանգներ», * ուղղակի դիմումներ («Միացէ՛ք մեզ»; «Հետեւէ՛ք մեզ»), * կարճ, երբեմն անաւարտ նախադասութիւններ, յաճախ՝ միակազմ, թերի, բառ-նախադասութիւններ («Առաջին անգամ», «Կարելոր խօսակցութիւն», «Լաւագոյնը՝ տօնավաճառում», «Յոբելեանական տարի», «Այսօր»): Եւ այս բոլորը ուղեկցւում է իրար արագօրէն յաջորդող պատկերներով, կարճ «գրոյցներով», յաճախ՝ նաեւ երաժշտական ձեւատրմամբ, մի խօսքով՝ սպասարկու միջոցների ամենաբազմազան զուգորդումներով: Այս ամէնը նպաստում է «ինտրիգի» ձեւատրմանը եւ հետաքրքրութեան պահպանմանը: Այսպիսի գրոյթները միաժամանակ կորցնում են լրատուութեան յատուկ չեզոքութիւնը ու փաստարկային տրամաբանութիւնը՝ տեղիք տալով յուզական լարումի եւ անհանգիստ ներգրաւածութեան: Ըստ էութեան՝ հեռուստածանուցումը հանդէս է գալիս որպէս լրատուութեան իւրայատուկ տեսակ, որը կառուցուած է հաղորդելու եւ լսարանին ներգրաւելու անպայման միտումով:

Հեռուստածանուցում (տե՛ս <https://live.1tv.am/>):

Ռեպորտաժ (ֆրանս. *reportage*, անգլ. *report – հաղորդել*):- Սա պատկերաւոր խօսքով համարում են «հարցազրոյցի փոքր եղբայրը» (Տրետիակով): Որոշակի թեմայի կամ իրադարձութեան երկարաժամկետ, հանգամանալից ուսումնասիրութեան արդիւնքում ձեւատրուած լրագրողական նիւթ է: Յաճախ ներառում է նաեւ հարցազրոյց: Ռեպորտաժ կարող է տրուել դէպքի վայրից: Այս առումով՝ իւրայատուկ փաստագրական պատմութիւն է կատարուածի մասին: Եւ ոչ միայն փաստեր է հաղորդում, այլեւ ներկայացնում է որոշ մանրամասնութիւններ: Այս իւրայատկութիւնները պայմանաւորում են նրա լեզուական որակները: Ռեպորտաժի լեզուն հաղորդման տեսակին բնորոշ ձեակերպումային համակարգ է, որը միատրում է թէ՛ հաղորդող, թէ՛ ներգործող տարրեր: Այս ժանրը նպատակ ունի լսարանին ներկայացնելու իրադարձութեան ընթացք՝ դէպքի վայրի նկարագրութեամբ: Այս պատճառով լեզուն բնութագրւում է համեմատաբար կենդանի, դինամիկ, դիտողական լեզուատարրերով, բառապաշարի հարստութեամբ, նկարագրական մանրամասնութիւններով, փաստի, յոյզի եւ գնահատականի միաժամանակեայ համադրութեամբ: Տեղեկոյթի այսպիսի մատուցումը յաճախ ուղեկցւում է «մարդկային ներկայութեան նշաններով», ինչպիսիք են՝ առաջին դէմքի ներգրաւումը, ականատեսի խօսքը: Հեղինակի ներկայութեան պատրանքը, նրա՝ որպէս ականատեսի զգացումներն ու տրամադրութիւնը եւ իրադարձութիւնների իրական պատկերը փոխանցելու համար, օրինակ, բնական է անցեալ կատարեալ ժամանակաձեւի գործածութիւնը կամ տեսապատկերին ուղեկցող հեղինակային խօսքում անկատար ներկայ, վաղակատար ներկայ ժամանակաձեւերի,

ինչպես նաեւ վերաբերականների կիրառութիւնը: Սովորական են յուզական-արտայայտչական բնոյթի բացայայտ ձեւակերպումները (բազմիմաստութիւն, համեմատութիւններ, այլաբերութիւն են.), ինչը յանգեցնում է ոչ միայն իրադարձութեան փաստական փոխանցման, այլեւ լսարանի վրայ յուզական ներգործութեան:

Եթէ ռեպորտաժը ուղեկցում է հարցազրոյցով (ռեպորտաժ-հարցազրոյց) կամ դիպաշարային պատմութիւններով (ռեպորտաժ-պատմութեամբ), մասնակից են դառնում ականատեսներ (ռեպորտաժ դէպքի վայրից), փոխում է նաեւ լեզուի կառուցումը, մասամբ փոխում է արտայայտչական համակարգը. առաջինը ձեռք է բերում նաեւ հարցազրոյցին բնորոշ գծեր, երկրորդը՝ գեղարուեստական-իրապարակախօսական ժանրերին յատուկ յուզականութիւն եւ պատկերաւորութիւն, իսկ երրորդը՝ հաղորդուող իրադարձութեանը ականատես կամ մասնակից եղածների խօսքի անհատականացման հնարներ: Ռեպորտաժը ունի սահմանափակ ծաւալ (150-200 տող), որը ստիպում է հեղինակին խօսքը կառուցել հակիրճ եւ յստակ՝ առանց անելորդ նկարագրութիւնների ու անհարկի տեղեկոյթի: Լաւ ռեպորտաժ պատրաստելը դժուարին գործ է ու պահանջում է լրագրողական հմտութիւններ, փորձառութիւն եւ, իհարկէ, շարադրելու շնորհք: Մի բան, որ յաճախադէպ չէ մեզանում: Երբեմն կամ նոյնիսկ յաճախ վերջին պահին դէպքի վայր հասած (ռեպորտաժի հեղինակը պէտք է ջանայ հնարաւորինս շուտ հասնել դէպքի վայր, դառնալ դէպքերի իւրօրինակ մասնակից) լրագրողը հարցազրոյց է վարում մարդկանց հետ, որոնք իրենք էլ ականատես չեն եղել իրադարձութեանը (վթար, ծեծկոտուք, հրդեհ, կրակոցներ են.) եւ դրա մասին կա՛մ շատ կցկտուր տեղեկութիւններ են տալիս, կա՛մ նոյնիսկ դէպքի մասին պատմում են ուրիշների պատմածով: Որպէս բայ ստորոգեալ՝ գործածում են ոչ թէ անցեալ կատարեալ ժամանակաձեւը, այլ վաղակատար ներկան: Մինչդեռ առաջինը՝ անցեալ կատարեալը, ինչպէս ասացինք, ականատեսի խօսք է, եւ դրա ցոյց տուած գործողութիւնը անելի մօտ է գործողութեան ժամանակակէտին, քան երկրորդը՝ վաղակատար ներկան, հմմտ.՝ «Մեքենան ուժեղ հարուածի հետեւանքով շուտ եկաւ, մի քանի պտոյտ գործեց եւ սկսեց այրուել»//«Մեքենան ուժեղ հարուածի հետեւանքով շուտ է եկել, մի քանի պտոյտ գործել եւ սկսել է այրուել»: Իհարկէ, նման ռեպորտաժը «վստահելի չէ» եւ չի կարող համարուել յաջողուած ու անհրաժեշտ տպաւորութիւն թողնել լսարանի վրայ, որքան էլ հեղինակը ջանայ լեզուական հնարքներով «զարդարել» իր խօսքը: Ժամանակաձեւի եւ, առհասարակ, իւրաքանչիւր լեզուական միաւորի ընտրութիւնը կարելի է նկարագրութիւնը հաւաստի, տպաւորիչ, համոզիչ դարձնելու համար: Ուզում ենք յիշեցնել հայկական հեռուստա-ծրագրերից մէկում ներկայացուած մի անյաջող ռեպորտաժի մասին:

Լրագրողը պատմում է Երեւանի Հրազդանի ծորում տեղի ունեցած ատոմ-վթարի մասին. ծորում առաւօտեան կողմ «Nissan» մակնիշի ատոմեքե-նան յանկարծակի դուրս է եկել հանդիպակաց գոտի եւ թիկունքից հար-ուածել երեք երիտասարդ մարզիկների, որոնք ստացել են տարբեր աս-տիճանի մարմնական վնասուածքներ ու տեղափոխուել հիւանդանոց: Ամ-բողջ ռեպորտաժի ընթացքում շրջանառւում է այն միտքը, որ վարորդը ե-ղել է յոգնած, քնատ վիճակում: Գրոյթը ուղեկցւում է համապատասխան պատկերների ցուցադրութեամբ եւ ամարտում հիւանդանոցում յայտնուած վիրատու մարզիկներից մէկի հետ գրոյցով, որը տեսախցիկի առաջ պատ-մում է հետեւեալը. «Որտեղով քայլում էինք, մայթ չկար,Վարորդի աչքը կպաւ, եկաւ հետեւից հարուածեց մեզ» (5-րդ ալիք / 5 TV - 5 TV. ՄԻՇՏ ՁԵՁ ՀԵՏ , 23.06.2025): Անհամոզիչ իրավիճակ է. թիկունքով դէպի մեքե-նան յայտնուած տուժող փաստօրէն կարողացել է անձամբ տեսնել, որ ո-րոշակի արագութեամբ ընթացող եւ իրեն ետեւից հարուածող մեքենայի վարորդի «**աչքը կպաւ**»: Խօսքը մասամբ կարող էր համոզիչ եւ տրամա-բանական երեւալ, եթէ լրագրողի ճշտումով՝ տուժող եղելութիւնը ներկա-յացնէր գոնէ վաղակատար ներկայով եւ ոչ թէ անցեալ կատարեալով. Վե-րապատմէր ուրիշի պատմածով, ասենք՝ «....Վարորդի **աչքը կպել է** եւ քնատ վիճակում **հարուածել է մեզ**»: Հակառակ դէպքում տպատրոփին է ստեղծուում, որ գործ ունենք կանխաւ ուղղորդուած խօսքի հետ, որը գի-տութեամբ թէ անգիտութեամբ «վերարտադրում է» լրագրողը:

Ռեպորտաժի լեզուական ձեւերը զգալիօրէն տարբեր են ըստ դրա ար-հեստագիտական միջավայրի ու մատուցման ձեւաչափի: Լեզուական ու գրոյթաբանական առանձնայատկութիւնները փոփոխուում են՝ կախուած նրանից, թէ հաղորդումը ո՛ր հարթակում է իրականացւում՝ **տեսողակա՞ն, լսողակա՞ն, թէ՞ թուային**: Առաջին դէպքում, օրինակ **հեռուստառեպոր-տաժում**, մեծանում է տեսողական ներգործութեան չափը, ինչն ազդում է լեզուի օգտագործման վրայ. պատկերը յաճախ փոխարինում է բառին, ին-չի հետեւանքով լեզուն դառնում է հակիրճ, ձեւով՝ բացատրական կամ մեկնողական: Լեզուական յատկանիշերի շարքում աշխուժանում է անց-եալ ժամանակի, կարճ նախադասութիւնների, խօսակցական հնչերանգի եւ գնահատողական բառապաշարի կիրառութիւնը: Երկրորդ դէպքում, օ-րինակ՝ **ռադիոռեպորտաժում**, տեսողական բաղադրիչի բացակայու-թեան պատճառով լեզուն դառնում է աւելի պատկերատու եւ յուզական, յա-ճախ են գործածուում ձայնային միջոցներ, կրկնութիւններ, ներկայութեան պատրանքը ուժեղացնող փոխաբերութիւններ եւ նկարագրութիւններ: Այս-տեղ լեզուն փոխհատուցում է տեսողական դաշտի բացակայութիւնը՝ դառ-նալով աւելի յագեցած եւ գունեղ: Թուային հարթակում (մասնատրապէս՝ կայքերում, ընկերային ցանցերում) գործող առցանց ռեպորտաժը ձեւատ-

րում է ռեպորտաժային նոր միջավայր, որտեղ համադրում են գրոյթային, տեսողական, գեյոլոմային եւ գրաֆիկական տարրեր: Ռեպորտաժի այդ տեսակի լեզուն բնութագրում է վերնագրային միատրների օգտագործմամբ, կարճ նախադասութիւններով, *հմպուլսի*, երբեմն բամբասախառն-ենթադրական-չհաստատուած ու «կիսատ» լեզուով, հասանելի ոճով:

Արհեստագիտական միջավայրի ու մատուցման ձեւաչափի հանգամանքներով թելադրուած այս բոլոր վերակազմաւորումներով հանդերձ՝ ռեպորտաժի լեզուն իր ընդհանուր յատկանիշերով մնում է հիմնականում անփոփոխ ու կայուն:

Ռեպորտաժի, այսպէս կոչուած, դասական նմուշ է, օրինակ, ֆրանսական **canal+**-ի պատրաստած հաղորդումը Հենրիկ Մխիթարեանի կեանքի մասին (<https://hraparak.am/>; 26.05.2025):

Հարցազրոյց (ռուս. < *интервью* < անգլ. *interview*).- Լրատուական ժանր է: Նպատակը հարցի, երեւոյթի մասին տեղեակ մարդու մտքերն ու զգացումները լսարանին, որպէս կանոն, ոչ-անպատրաստից փոխանցելն է: Քանի որ ժանրի «մասնակիցները» առնուազն երկուսն են՝ *լրագրող/հեղինակ* + *գրուցակից(ներ)*, ապա որպէս բազմախօսութիւն՝ գրոյթը կառուցում է հարցուպատասխանի ձեւով: Հարցազրոյցի թեման կարող է լինել որոշակի հարց կամ հարցերի մի ամբողջ շրջանակ, կամ նոյնիսկ նոր թեմաներ կարող են ծնուել հենց հարցազրոյցի ընթացքում, մի բան, որ առաւել յատուկ է նոր ժամանակների մեդիահաղորդակցութեանը: Սա շատ ակնկալուող տարբերակ է այն դէպքում մանաւանդ, երբ գրոյցը ընթանում է ուղիղ եթերում, եւ անմիջական ու փոխադարձ կապ կայ լսարանի հետ, եւ նոր հարցեր են ծագում քննարկումների ընթացքում: Սա ենթադրում է, որ հարցազրոյցի գրոյթը կարող է ընդմիջուել տարաքնոյթ կառոյցներով ու լեզուական միջոցներով, քանի որ մենք գործ ունենք յաճախ նաեւ անպատրաստից խօսքի հետ՝ պայմանաւորուած հաղորդակցման միջոցի տեսակով: «*Ընդհանրապէս ուզում եմ տալ պարզ մի բաղադրարման՝ ինչպէս տարբերակել լաւ հարցազրոյցը վատից, - գրում է Տրետիակովը, - վերցրէք հրապարակուած հարցազրոյցի գրոյթը, մկրաւորով կտրէք լրագրողի բոլոր հարցերը եւ կարդացէք այն, ինչ մնացել է: Եթէ չունենաք այն զգացողութիւնը, որ ինչ-որ բան կորել է, ուրեմն լրագրողն ընդհանրապէս պէտք չէր: Բաւարար կը լինէր անհոգի ծայնագրիչը: ...Հաղորդագրութիւնը տեղեկութիւն է իրադարձութեան մասին: Ռեպորտաժը պատմութիւն է ընթացքի մէջ գտնուող իրադարձութեան մասին, որի մեկնաբանութիւնները թոյլատրելի են միայն այնքանով, որքանով անհրաժեշտ է այդ իրադարձութիւնը տեղաւորել ընդհանուր կամ մասնագիտական, բայց առարկայական ծիրի մէջ եւ մատնանշել տեղի ունեցածի հնարաւոր պատ-*

ճառներն ու հեղինակները: Հարցազրույցը ուրիշ մարդու խօսքերի եւ մտքերի չադաւարում փոխանցումն է»¹⁰:

Հարցազրույցը երկխօսական (բազմախօսական) բնոյթ ունի: Կողմերից մէկի կամ միախառն բացակայութեան դէպքում հարցազրույցը չի կարող կայանալ: Զրուցակիցներից իւրաքանչիւրի խօսքը անհատականացում է: Զրուցավարը սովորաբար իր խօսքը կառուցում է գրական լեզուով՝ նորմերին համապատասխան, բայց զրուցակից(ներ)ը ազատ է իր խօսքի կառուցման եւ լեզուական միջոցների ընտրութեան հարցում: Այս տեսակէտից հարցազրույցի գրոյթը աչքի է ընկնում լեզուական բազմազանութեամբ ու հարստութեամբ եւ շատ յաճախ դուրս է գալիս լրատուական ժանրի շրջանակից՝ ձեռք բերելով ոչ միայն վերլուծականութեան, այլեւ գեղարուեստականութեան տարրեր: Քանի որ միշտ իրադրային է, պարունակում է որոշ խօսակցականութիւն, յաճախ է գործառուում միջանկեալ բառեր՝ *ասեմ նաեւ. իմ նախորդ ասածին կ'ուզէի աւելացնել. ինչ ասեմ. Կարծում եմ. սխալուած չեմ լինի, եթէ ասեմ. ներողութիւն, թող չորսէ՛ք՝ աւարտեմ ասելիքս. քիչ առաջ 'Դուք նշեցիք. կարծում եմ' կը համաձայնէք ինձ հետ, անդրադառնալով Ձեր նախորդ հարցին՝ աւելացնեմ նաեւ եւն.:* Պատասխանները կարող են ներառել պատմողական տարրեր, ենթադրութիւններ: Ռադիոհարցազրույցին «մասնակցում են» ձայնային միջոցները, հեռուստահարցազրույցին՝ նաեւ տեսապատկերներ, նկարներ, միջարկումներ (նախապէս արուած հարցումներ, զուգահեռ հարցազրույցներ եւն.):

Յաջողուած հեռուստահարցազրույցի օրինակ՝ «Հարցազրույց արքեպիսկոպոս Աջապահեանի հետ» (www.1tv.am/hy/video/Հարցազրույց-Միքայէլ-արքեպիսկոպոս-Աջապահյանի-հետ/205564 ; 07.11.2022):

ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ԺԱՆՐԵՐ

Այս ժանրերը ԶԿՄ դաշտում ձեւատրում են գնահատականներ, մեկնաբանում են փաստերը, բացայայտում են դրանց կապերն ու զարգացման հնարատր ուղիները: Սրանցում գերիշխում են հեղինակային ոճը, բանավիճային կառուցուածքը եւ մեկնաբանող լեզուն, որը յաճախ համադրում է խօսակցական, պաշտօնական եւ գիտական լեզուական շերտերը: Վերլուծական ժանրերը լրացնում են տեղեկատուական ժանրերի փաստականութիւնը՝ նրանց հաղորդած տեղեկոյթին յաւելելով գնահատողականութիւն եւ վերլուծական խորութիւն:

Յօդուած (ռուս. *статья*, անգլ. *article* < լատ. *articulus*. բոլորն էլ սկզբնապէս նշանակել են միաւոր, մաս, բաժին, յօդ).- Ընդունուած է ասել, որ յօդուածը լրագրութեան գլխաւոր ժանրն է: Այստեղ դրսեւորում են

¹⁰ Третьяков, էջ 150-54, 156:

լրագրողի մասնագիտական ամբողջ կարողությունն ու ինքնուրոյնութիւնը: Թեմայի, իրադարձութեան, որոշակի խնդիրների խոր եւ հիմնատր քննութիւն է, որը լեւում է որոշակի տուեալների, փաստերի, տեղեկութիւնների վրայ, ինչպէս, օրինակ՝ ՀՀ տնտեսական վիճակի խոր վերլուծութիւնը՝ հիմնուած պաշտօնական տուեալների եւ տնտեսագիտական փաստարկումների վրայ: Տրամաբանականութիւնը, շարադրանքի որոշ գիտականութիւնը, համոզականութիւնը, պատճառահետեւանքային դատողութիւնները, աղբիւրագիտական տեղեկութիւնները, գնահատողականութիւնը եւ նման այլ յատկանիշեր այս ժանրի լեզուական բնորոշ գծերից են: Բնոյթով շատ մօտ է գիտահանրամատչելի ոճին, սակայն ի տարբերութիւն դրա՝ հիմնական նպատակ ունի լսարանին հաղորդելու գնահատուած տեղեկութիւն հասարակական հնչեղութիւն ունեցող հարց(եր)ի վերաբերեալ:

Տարբերակում են յօդուածի երկու տեսակ՝ **լրագրողական յօդուած** եւ **մասնագէտ թղթակցի յօդուած**: Առաջինը թեմատիկ աւելի նեղ ընդգրկում ունի եւ, այսպէս կոչուած, հարցադրումային բնոյթի է. հեղինակն անպայման խիստ արդիական խնդիրներ է առաջադրում, փորձում նաեւ լուծումներ գտնել: Նուազ մասնագիտական ուղղուածութիւն ունի: Կարող է ներառել այլոց կարծիքը, այդ թւում՝ մասնագէտ(ներ)ի: **Երկրորդը** մասնագէտի խօսք է, կարելի է ասել՝ հեղինակային խօսք է. իր վերլուծական խորութեամբ ու հարցադրումներով մօտ է գիտական յօդուածին:

Յօդուածի այս երկու տեսակները որոշակիօրէն տարբերում են իրենց ոճական կառուցուածքով: Լրագրողի յօդուածը նկարագրական բնոյթ ունի, աւելի յուզական է, ենթակայական գնահատութեան լեզուական միատրներով՝ աւելի հարուստ. առանձնանում է աւելի ուժեղ անհատականութեամբ՝ սկսած բառընտրութիւնից մինչեւ շարահիսակական կառոյցներ: Յօդուածի այս տեսակի մէջ է դասակարգում նաեւ **լրագրողական հետաքննական/հետախուզական յօդուածը**, որի նպատակը թաքնուած կամ ոչ-ամբողջութեամբ բացայայտուած փաստերի բացայայտումն ու հանրայնացումն է: Հիմնում է լրագրողական ինքնուրոյն հետաքննութեան, աղբիւրների ստուգման ու փաստարկային վերլուծութեան վրայ: Լեզուն ձգտում է հնարատր առարկայականութեան, սակայն անխուսափելիօրէն պարունակում է գնահատողական, մասամբ նաեւ յուզական տարրեր, քանի որ ուղղուած է ոչ միայն հասցէատիրոջը տեղեկացնելուն, այլեւ նրա վրայ ներգործելուն: Մասնագէտի յօդուածը աչքի է ընկնում վերլուծականութեամբ, համեմատաբար առարկայական գնահատողականութեամբ. սովորաբար նախատեսում է փոքր՝ հիմնականում մասնագիտական լսարանի համար, երբեմն ծանրաբեռնուած է փաստական տուեալներով, նիւթի մասնագիտական խոր քննութեամբ, եզրերի առատութեամբ: Իսկ ընդհանուր առմամբ՝ կարելի է ասել, որ յօդուածը, ի տարբերութիւն, օրինակ,

լուրի կամ հարցազրույցի, իր ընդհանուր կառուցումաձևի մէջ ռճականօրէն անկանխատեսելի է, որովհետեւ հեղինակն այստեղ ունի գրեթէ անսահման ազատութիւն՝ գործադրելու ամենատարբեր ռճական հնարներ ու միջոցներ: «Չկայ լրատուութիւն՝ առանց փաստերի ներկայացման: Չկայ ռեպորտաժ՝ առանց իրադարձութիւնների նկարագրութեան, ընդ որում, սեփական աչքերով տեսած: Չկայ հարցազրույց՝ առանց հարցերին տրուած պատասխանների, առանց այն մարդու, ում հարցեր են տրուում, առանց հենց իրենց՝ հարցերի: Այս ամէնը յստակ եւ խիստ պահանջուած է. շեղումները կամ փոխում են ժանրը, կամ փչացնում են այն, դարձնում խաթարուած, որոնք չեն համապատասխանում այն ամէնին, ինչին կոչուած են, այսինքն՝ պարզ ասած՝ համարում են խոտրան: Յօդուածը ազատ ժանր է...»¹¹:

Յօդուածի առաջնորդող (խմբագրական), «պրորէլեմային» տեսակները աստիճանաբար դուրս են մնում պարբերական մամուլի էջերից:

Յօդուածի առանձին տեսակներից է **մեկնաբանութիւնը**, որը, ըստ էութեան, յօդուածի բանաւոր տարբերակն է հեռուստառադիոյեզրում կամ ընկերային ցանցերում բանաւոր տրուող հաղորդումներում, քանի որ յօդուած ասելով՝ մենք հասկանում ենք միայն գրաւոր խօսքի տարատեսակը: Թէեւ, հասկանալի է, որ դրանք սկզբնապէս ստեղծուած են թղթային տարբերակով: Մասնագիտական գրականութեան մէջ մեկնաբանութեան համար նշուած են տեսակային որոշ տարբերութիւններ, օրինակ, ասենք՝ մեկնաբանութեան ուսումնասիրութեան առարկայ են ընթացիկ իրադարձութիւնները, յօդուածի համար՝ աւելի ընդհանրական, աւելի հիմնարար հարցերը¹²: Այս դէպքում գրողին լրացուցիչ ռճական երանգներ են հաղորդում պատկերը, հաղորդավարի ծայնի ելեւէջները: Հնչերանգը, դիմախաղը, շարժումները գրողին յաւելում են ե՛ւ յոյզեր, ե՛ւ նրբիմաստներ. լսարանը ներում է հաղորդավարի հնարաւոր լեզուական վթարները, հաղորդակցութեան համար ստեղծուած է աւելի անկեղծ ու անմիջական միջավայր: Հեռուստալրագրողի խօսքը կառուցուած է շատ աւելի համառօտ. նրա փոխարէն յաճախ խօսում են պաստառին սահող պատկերները¹³:

Տեսական գրականութեան մէջ ընդունուած է առանձնացնել յօդուածի **վերլուծական** տեսակը: Իր բնոյթով մօտ է մասնագէտ թղթակցի յօդուածին: Առանձնանում է իր մասնագիտական բովանդակային խորութեամբ ու կառուցումաձևով: Բարձր է վերլուծականութեան աստիճանը՝ գիտականութիւնը: Այստեղ անպայման հակում կայ փաստերը մեկնաբանելու, պատճառահետեանքային կապեր ու առնչութիւններ գտնելու, եզրակա-

¹¹ Третьяков, էջ 159:

¹² Նոյն, էջ 123:

¹³ Նոյն, էջ 128:

ցութիւններ կատարելու: Յաճախ օգտագործում են ակադեմիական յղումներ: Ունի յստակ կառուցուածք՝ ներածական մաս, վերլուծութիւն, եզրակցութիւններ: Մինչդեռ սովորական յօդուածը կարող է պարունակել վերլուծական տարրեր՝ առանց կառուցուածքային համակարգուածութեան: Ժանրային ենթատեսակի այս յատկանիշերով պայմանաւորուած՝ վերլուծական յօդուածն ունի լեզուաոճական իրայատկութիւններ. օգտագործում է գիտականօրէն հիմնաւորուած լեզու, եզրաբանական կառուցուածքը անելի հարուստ է, անպայման գործածութիւն ունեն պատճառահետեանքային կապով շարահիւսական կառոյցները, հաղորդման ներգործող տարրերը բազմազան են եւն.: Միշտ չէ, սակայն, որ հնարաւոր է յստակօրէն տարբերակել յօդուածի այդ երկու տեսակները, եւ դրա անհրաժեշտութիւնն էլ յաճախ չկայ ժանրային աշխուժ փոխներթափանցումների այս շրջանում:

Վերլուծական յօդուածի օրինակ՝ տե՛ս (168.am; 18.08.2018):

Տեսութիւն (մամուլի տեսութիւն < ռուս. *обзор печати*. обзор – շուրջը նայել, տեսնել, անգլ. *press review* կամ *press overview* – ընդհանուր պարկերացում ինչ-որ թեմայի մասին).– Լրագրութեան հնագոյն ժանրերից է: Ժանրային յատկանիշերով մօտ է լրատուական ժանրերին: Առաջնային խնդիրը տեղեկութիւն հաղորդելն է, ուստի ոճական յատկանիշերով անելի մօտ է լուրին: Բայց քանի որ տեսակէտերի վերաբերեալ լրատուութիւն է, ուստի յատկանշում է նաեւ փոքր-ինչ բազմազան լեզուամիջոցներով՝ վերլուծական-գնահատողական բառեր, գաղափարաբառեր, շարահիւսական ծաւալուն կառոյցներ եւն.: Նախկինում անելի յատուկ էր կուսակցական պարբերաթերթերին. քննադատօրէն վերլուծում էր տեղեկատուական այս կամ այն միջոցի ընդհանուր գործունէութիւնը կամ դրանում այս կամ այն հիմնախնդրի արծարծումները: Ոճական վառ արտայայտուածութիւն չունի: Անհետացող ժանր է:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍԱԿԱՆ-ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՒՍՍԱԿԱՆ ԺԱՆՐԵՐ

Համատեղում են փաստը, գաղափարը եւ արտայայտչականութիւնը: Ազատ են ոճական ամենաբազմազան միջոցների ընտրութեան մէջ: Դրանք օգնում են, որ գրողը լինի ոչ միայն տեղեկացնող ու վերլուծական, այլեւ ընթերցողին ներգրաւող եւ ազդեցիկ:

Խոհագրութիւն (էսսէ < ֆրանս. *essai* – փորձ, փորձութիւն, փորձառութիւն, ակնարկ < լատ. *exagium* – կշռադատում).– Փոքր ծաւալի արձակ գրուածք է՝ մէկ-երկու պարբերութիւնից մինչեւ միքանի էջ: Խորհրդածութիւն է որեւէ որոշակի նիւթի շուրջ: Հեղինակը ազատ է նիւթի ընտրու-

թեան մէջ: Խոհագրութեան առարկայ կարող են դառնալ արուեստի երկեր ու հեղինակներ, գեղագիտական, բարոյական, հոգեբանական, բնախօսական, կրօնական, քաղաքական, իմաստասիրական, գիտական, ազգագրական, կենցաղային եւ այլ կարգի երեւոյթներ, ըմբռնումներ, տեսակէտեր, պատկերացումներ: Թեման կամ առիթը պէտք է լինի շատ որոշակի, այսինքն՝ հեղինակի խոհերն ու տպատրոութիւնները պէտք է վերաբերեն շատ որոշակի հիմնահարցի՝ առանց կողմնակի եւ անկարեւոր հարցադրումների:

Ունի վառ արտայայտուած հեղինակային դիրքորոշում: Հեղինակը սեփական տեսակէտ պէտք է արտայայտի: Նա քննարկումների կենտրոնում է՝ իր անձնական դիրքորոշմամբ ու իր արժէքային համակարգով: Կարելի է նրա անմիջականութիւնը, անկեղծութիւնը, անկաշկանդութիւնն ու ինքնատիպութիւնը: Հեղինակը քննարկուող նիւթի վերաբերեալ արտայայտում է իր գզացողութիւնները, տպատրոութիւնները եւ պատկերացումները՝ երբեմն դրանք հակադրելով կամ զուգահրելով ընդունուած կամ հանրայայտ ըմբռնումներին, վերլուծելով ու քննադատելով վերջիններս:

Չի ձգտում թեմայի վերջնական ու սպառիչ մեկնաբանութեան: Խոհագրութեան հիմնական նպատակը ընթերցողին մտածելու, խորհելու մղելն է: Նպատակներից են նաեւ իրազեկելը, համոզելը, զուարճացնելը կամ պարզապէս զբաղեցնելը: Կոչուած չէ պատասխանելու հենց իր՝ հեղինակի կողմից առաջադրուած հիմնահարցին. չի միտում անպայման լուծելու այն: Արտայայտում է հեղինակի ապրումներն ու մտորումները: Փաստարկուածութիւնը, տրամաբանականութիւնը, տեղեկոյթը գրագէտ ներկայացնելը ժանրի անհրաժեշտ յատկանիշերից են:

Շարադրում է ազատ ոճով ու կառուցուածքով: Դրանով հանդերձ՝ կարող է ունենալ կառուցուածքային որոշակի բաղադրիչներ՝ **սկիզբ (մուտք), հիմնական մաս, եզրակացութիւն (ամփոփում):**

«էսսէն բազմակողմանիօրէն ճկուն է, ամենաճկունը գրական բոլոր ժանրերի մէջ»- գրում է էսսէագիր Կարպիս Սուրէնեանը: *«Կարելի է էսսէն նմանեցնել, կարծում եմ, յունական դիցաբանութեան մէջ Պրոպիէս ծովային աստուածութեանը, որ ունէր ցանկացած կերպարանքն ստանալով՝ փոփոխուելու ընդունակութիւն: Արդարեւ, ասելի քան որեւէ ուրիշ ժանր, էսսէն ոչ միայն յարմարում, այլեւ հենց «կերպարանափոխում» է, կարծես, ամէն մի հեղինակի հետ՝ լինի գրող, քննադատ, գրականագէտ, արուեստաբան, մշակութաբան, պատմաբան, փիլիսոփայ, գիտնական, բարձրակարգ ժուռնալիստ, որեւէ ասպարէզի գործիչ, որ դիմում է այդ ժանրին, իր ասպարէզի կանոնական կաշկանդումներից անկախ, սեփական տեսակէտով արտայայտուելու համար մի նիւթի շուրջ, անմիջական իր խօսքով: Էսսէն միաձուլում է ամէն մի տրուեալ հեղինակի հետ, պատ-*

շահում նրա խառնուածքին, ուրոյն աշխարհագրագրութեանը, ասելիքով սեփական միտքն ի յայտ բերելու ներքին մղումին, տրամադրութեանը, նրա ոճին, ըստ այնմ էլ հնարաւորութիւն ընծայելով նրան ընթերցողի հետ գրուցարութեան նստելու անմիջականօրէն, իրեն յուզող նիւթի մասին խօսելու իր անձնական մօտեցումով, նպատակային առանցքի շուրջն այս ու այն կողմ պտտուող ազատ ձեւով, եւ անպայմանօրէն նիւթին ըստ անհրաժեշտութեան գիտակ լինելով հանդերձ՝ առանց զայն լիովին ընդգրկելու կամ սպառիչ ներկայացնելու յաւակնութեան: Բայց էսսէն դնում է մի առաջնային էական պայման՝ ունենալ գրելու ձիրք եւ կամ գոնէ, առնուազն, խօսքի արուեստի զգացողութիւն, այսինքն՝ որեւէ ասպարէզում իբրեւ էսսէագիր հանդէս եկողը պէտք է գիտենայ իր ասելիք ինչը ինչպէս գրել: Այլապէս կը պարծուի, որովհետեւ ընթերցողն էլ մարդ է, տաղտկայի գրուցակից չի սիրում» (<https://granish.org/karpis-surenyan/>):

Ըստ գործադրման աստիճանականութեան՝ ընդունուած է առանձնացնել խոհագրութեան երկու ընդհանուր տարատեսակ՝ **ազատ** եւ **ակադէմիական**: Առաջինը առաւելապէս վերագրում է կրթական-ուսումնական ոլորտին, իսկ երբեմն էլ նոյնացում է գրական-գեղարուեստական խոհագրութեան հետ: Երկրորդը վերապահում է փորձառութեան յաջորդ՝ այսպէս կոչուած՝ պաշտօնական կամ ակադէմիական գործունէութեանը: Հրապարակախօսական կամ լրագրողական խոհագրութիւնը մի շարք այլ տեսակների հետ՝ *լրագրողական, գրական-գեղարուեստական, փիլիսոփայական, պատմական-սագրական, նախագծային կամ գիտահետազոտական* եւն., զետեղում է երկրորդ տեսակի մէջ: Այս դասակարգումը խիստ պայմանական է, քանի որ շատ տարտամ են դասակարգուող բաղադրիչների սահմանները, եւ անչափ շատ են փոխներթափանցումները դրանց միջեւ: Բացի այդ՝ հրապարակախօսական խոհագրութիւնը, ի տարբերութիւն միւս տարատեսակների, չունի թեմատիկ, ռճական-կառուցուածքային եւ այլ բնութագրիչներով յստակօրէն սահմանազատուող կամ սահմանափակուող յատկանիշեր:

Խոհագրութեան նիւթ կարելի է դարձնել սկզբունքօրէն ամէն ինչ, այդ թւում, օրինակ, նաեւ գրական երկը կամ գրողին, կամ հենց յայտնի անհատի կեանքն ու գործունէութիւնը, պայմանով, որ այն հետաքրքրի ընթերցողին, ունենայ հանրային հնչողութիւն: Խնդիրը հեղինակի կողմից ոչ այնքան ճշմարտութեան ձեւակերպումն է, որքան դրա որոնումներն ու դրան հասնելու փորձերը՝ տարբեր կարծիքների քննարկմամբ: Խոհագրութիւնը միաժամանակ պէտք է լինի տեղեկատուական, որպէսզի հաղորդակցումը լսարանի հետ լինի արդիւնաւէտ եւ դուր քացի քննարկումների:

Գործառույթների եւ ընդգրկման առումով սահմանակից է մի կողմից գիտական յօդուածին եւ գրական ակնարկին, միւս կողմից՝ իմաստախօսութեանը՝ խոհագրութեան փիլիսոփայական տեսակին:

Ոճական կառուցուածքը պայմանականութիւններ գրեթէ չունի: Սկզբնապէս՝ մինչեւ նախորդ դարի վերջերը, ընկալւում էր որպէս գրական-գրականագիտական ժանր, քանի որ առաւելապէս հանդէս էր գալիս որպէս գրական նիւթի գնահատութեան ժանրային տարատեսակ: Մեր օրերում այն մեծապէս ընդլայնել է իր թեմատիկ ու ոճական կառուցուածքը: Առնչւում է ամենատարբեր ոճերի՝ խօսակցական, գեղարուեստական, գիտական: Սովորաբար շարադրում է խօսակցական ոճով, բայց եւ միաժամանակ կարող է պարունակել գեղարուեստական պատկերներ, բարոյախօսութիւն, գործնական խորհուրդներ, իմաստախօսական ընդհանրացումներ, հոգեբանական դիտարկումներ, զուգահեռներ, զուարճապատումներ եւն.: Հրապարակախօսական խոհագրութեան ոճական-արտայայտչական առանձնայատկութիւններից են փոխադարձ անցումները պատկերաւոր խօսքից՝ հասկացական ձեւակերպումներ, վերացական դատողութիւններից՝ կենցաղային տեսարաններ, դիպաշարից՝ մտորումներ, մտերմիկ օրագրութիւնից՝ պատմական ակնարկ, մի ոճից՝ միւսը, այս բոլորի համադրումն ու հակադրումը: Կարող է պարունակել տարրեր, որոնք յատուկ են նամակին, պատմուածքին, ակնարկին, օրագրութեանը եւ այլ ժանրերի:

խոհագրութիւնը իր ոճական կառուցուածքով հիբրիդային ժանրի տիպական օրինակ է:

Հայ իրականութեան մէջ խոհագրութիւնը ունի բազմաթիւ յաջողուած օրինակներ՝ Զաքարիա Ագուլեցու *Օրագրութիւնը* (17րդ դար), Հրանտ Ասատուրի *Դիմաստրոները* (1921), Արշակ Զօպանեանի *Դէմքերը* (1924) եւն., նոր ժամանակներում՝ Ա. Ահարոնեանի՝ *Իտալական էսքիզները* (1946), Ա. Ծառուկեանի *Հին երազներ, նոր ճամբաները* (1960), Սուրէնեանի *Բնիկ ռըպրէզացի էքը* (1969), *Արեւորդիները* (Երեւան, 1979), Սիլվա Կապուտիկեանի *Քարաւանները դեռ քայլում ենը* (1964), Ուիլիլմ Սարոյեանի՝ *Ահա եկաւ, ահա գնաց, դուք գիպէք, թէ ովը* (2003), Վարդգէս Պետրոսեանի *Հայկական էսքիզները* (1969), *Խճանկար հոգու եւ քարտէզի գոյներիցը* (1976), Մերութան Գուլանեանի *Մնացող հողն ու գնացող մարդիկը* (1983), Վանօ Սիրադեղեանի՝ *Գեաղաների ժամանակը* (2005), Յակոբ Աւետիքեանի *Ազգ* պարբերաթերթում հրապարակած բազմաթիւ «խմբագրականները» եւն.:

Ժանրի ժամանակագրական քննութիւնը ցոյց է տալիս, որ թէեւ խոհագրութիւնը ընդհանուր առմամբ պահպանում է ժանրի դասական-պատմական յատկանիշերը, սակայն ե՛ւ թեմատիկ առումով, ե՛ւ ոճական-

կառուցուածքային ինչ-ինչ գծերով ու յատկանիշերով կարծես անելի է ընդլայնում իր սահմանները, եւ, որ շատ ուշագրաւ է, թեմատիկ բազմազանութեանը զուգահեռ՝ այս ժանրը բովանդակութեամբ ու արտայայտման ձեւերով գնալով դառնում է անելի առարկայական ու իրական, հարցադրումներով ու ոճով՝ անելի կտրուկ ու յստակ, անելի համարձակ ու տիրական:

Աւելորդ չենք համարում համեմատութեան համար մէջբերել տարբեր ժամանակներում գրուած խոհագրութիւններից փոքրիկ հատուածներ՝

1. «Մեծ քաղքին ո՞ր վտանգաւոր գօտիներէն է որ կը սկսին խենթեցած խուժանին կոհակաւորումները այս բարեկենդանի կատաղութեան երբեք չվերջացող օրերուն մէջէն: Ու իրարու ետեւէ իրարու վրայ անդադար կը թաւալին արհաւիրքով լեցուն դիմակաւորներու ամեհի ու կարմիր կարաւանները: Դէպի ո՞ր անձանօթ քայքայումը կը քալեն:

Ուրուականները քովքովի կը զանգուածին, կը խորունկնան. կը լայննան ու կը դիզուին բոլոր երեակայելի գոհիներէն եկող, այս ցույի ու բորենիի, շնագայլի ու յովազի ծպտումներով տարօրինապէս մղձաւանջային դարձած՝ ալքովէն ու տօնէն գինով ու մէկզմէկէ հալածուող բազմութիւնները...: Բայց ա՛լ կարելի չէ երկարել այս պտոյտը անվայրափակ արհաւիրքին մէջէն, պէտք է փախչիլ եւ հեռանալ՝ որովհետեւ ա՛լ քաղաքը ինքնիրմէն դուրս կը նետուի, բոլոր քաղաքը մեռելային զառանցանքի մը մէջ, թեւաւոր դեւերու նման որ խաւարին հետ բազուկ բազուկի ոտուրններնին գետինէն կտրած, պարապին մէջ մահագուժ կը պարեն...

Ու մէկու մը պէս որ պատերազմի մը դաշտէն վերարկուովն իր գլուխը ծածկած կը փախչի, պէտք է փախչիլ այս գիշեր դու՛րս, դու՛րս: Խենթութեան քաղաքէն անսահմանօրէն դուրս» (**Սիամանթօ**, «Բարիզեան նօթեր. Բարեկենդանի իրիկուն», *Անահիպ*, Փարիզ, 4-5:1900):

2. «Գարնան խոնաւ լոյսով ու մշուշով շաղախուած բացում է ապրիլեան առաւօտը: Ձեռքդ մեկնում ես օրացոյցին, պոկում ես նախորդ օրուայ թերթիկը, եւ աչքերիդ դէմ կանգնում է խոշորատառ 24 թիւը: Ապրիլ, 24... Տպարանային սեւ ներկով սպիտակ թղթի վրայ տպուած ամիս-ամսաթիւ չէ դա, այլ աշխարհում կեանքի, ստեղծագործ խաղաղութեան, մարդկութեան դէմ գործած մի դաւադրութեան՝ սետով սպիտակի վրայ գրուած հաստատագրումը, գարնան ծաղկած ծառերի, ուրախ, փրփրադէզ ջրերի, գրչի գգուանքին սպասող թղթի սպիտակութիւններին եւ, առհասարակ, աշխարհի սպիտակութեանն օրը ցերեկով կո՛ւի յայտարարած սեւ երկանիշ կրճատագիրը...

Ի՞նչ լաւ կը լինէր, որ աշխարհում չլինէր մի այդպիսի ապրիլ, մի այդպիսի 24, որ 60 տարի առաջ կանաչած սարերի փէշերով ու ծաղկաբոյր այգիների եզրերով անցնող ճանապարհներին չսուրային գաղտնի սուր-

հանդակները՝ թղթապանակներում գիտլ ու քաղաք, ծեր ու մանուկ ոչնչացնել ծրագրող գաղտնի հրամաններ, որ... Սակայն այդպես չեղաւ...» (Ս. Կապուտիկեան, *Ապրելու ապրիլը* (1975). նաեւ՝ «Քարաւանները դեռ քայլում են. հրապարակագրութիւն», *Երկեր երեք հապորով*, 1984, 340-41):

3. «Մարկէտը ասում է. «Քաղմացէ՛ք, կովեր, կեանքը կարճ է»: Հետեւէք իմաստունի խորհրդին, կերէք ձեր խոտը, կշտացէք ու բազմացէք խելքից դուրս, բայց դուրս մի՛ եկէք ձեր փարախի սահմաններից: Մի՛ մտէք հայոց լեզուի տաճարը, մի՛ շփոթէք այն ախոռի հետ:

Վայելէք սիլոս ու «ախրանա», ման եկէք՝ կոտոշներիդ ժապաւէն կապած, քարշ եկէք արեւելեան քաղաքների բազարներում եւ հաճոյքով շնչէք ձեր մանկութեան հոտը... Երբ ձեր չանէն յոգնի ծամելուց, ձգուէք դէպի խօսափողերը եւ մի մտահոգուէք չորս ոտքի պատճառով, որովհետեւ եթէ ձեզ բերել են այդտեղ, ուրեմն ինչ աստիճանի պիտի իջեցուած լինի խօսքի արժէքը: Բղաւք եւ բառացէք անկաշկանդ, որովհետեւ ինչ ծայն էլ հանէք, դա կը լինի ազգի, հայրենիքի, ժողովրդի եւ, իհարկէ, «նուազագոյն ախոռի» մասին: Կովի ձեր անմոռնչութեամբ արածէք ձեր խոտը, կերէք ձեր սիլոսը՝ մինչեւ տրաքուելը, իսկ մնացածը տրորէք: Տրտինգ տուէք Հայաստանի կանաչ դաշտում, արէք՝ ինչ անում է անտէր եռնջայի արտը ընկած անտէր կովը, բայց մի՛ մտէք մեր հայոց լեզուի տաճարը, դա միակ բանն է, որ մնացել է մեզ...» (Վանօ Սիրադեղեան (Ա. Յարութիւնեան), «Մի՛ մտէք հայոց լեզուի տաճարը, կովե՛ր», *Գեաղաների ժամանակը*):

4. «Նաւագնացութեան պատմութիւնից մեզ յայտնի այս անգիր օրէնքը դարեր շարունակ գործել ու դեռ գործում է: Եղել են այդ օրէնքի խստութեանը չդիմացողներ, որոնք յետագայում պատժուել են դրա համար: Եղել են նաեւ ուրիշներ, որոնք ընդհանրապէս դուրս չեն եկել նաւից, պաշարուած ամրոցից, բերդից կամ բերդաքաղաքից, - չեն հասցրել, կամ չեն ուզեցել՝ նախընտրելով մեռնել տեղում... Դա օրէնք չէ քաջութեան մասին, այլ պատասխանատուութիւն իրենց ապաւինած մարդկանց կամ, առաւել եւս, ժողովրդի ճակատագրի հանդէպ:

Այս վերջին խմբին են պատկանում պաշարուած սովահար, ջախջախուած Արցախի ռազմաքաղաքական ղեկավարները: Կարո՞ղ էին դուրս գալ: Անշուշտ, ինչպէս իրենցից միքանիսը՝ բարեւելով, կանացի հագուստով թէ այլ կերպ: Սակայն մնացին, չլքեցին իրենց ու մեր երկիրը եւ յայտնուեցին թշնամու ճիրանների մէջ, զնդաններում ու ծաղրանկարային դատարաններում...: Նրանք իսկական, պատասխանատու նաւապետի նման պահեցին իրենց ու դեռ պահում են Բաքուի զնդաններում ու դատարաններում:

Նրանք արժանի՛ են մեր պայքարին» (Յ. Աւետիքեան, «Խորտակուած նաւից նաւապետը վերջինն է դուրս գալիս», *Ազգ*, 07.03.2025):

Առաջինը արեւմտահայ բանաստեղծի փիլիսոփայական խոհ է՝ 19րդ դարավերջի փարիզեան ամանորեայ իրարանցումների մասին: Գրուածքը խիստ յագեցած է փոխաբերական պատկերներով. դա Սիամանթոյի բանաստեղծական անհատական ոճի բնորոշ գիծն է: Երկրորդը հայ բանաստեղծուհու ծանր մտորումներն են հայի ճակատագրի, կրած տառապանքների մասին, բայց նաեւ յուսալից ու ոգեշնչող փաստարկումներ են յուսատու ներկայի ու գալիքի մասին. շարադրանքը շատ մօտ է գեղարուեստական ոճին. պատահական չէ, որ նոյն մտորումները տարիներ առաջ դարձել էին բանաստեղծութեան նիւթ՝ *Մտորումներ ճանապարհի կէսին* (1956): Երրորդը հայրենիքի անհաշտ ներկայով ու վտանգուած գալիքով մտահոգ հայ մտաւորականի ու քաղաքական գործչի ցաւոտ ու զայրալից ահազանգ է, ազգային ինքնագիտակցումի ու սթափութեան կոչ. ազատ շարադրանքը, իւրայատուկ բառընտրութիւնը, յանդիմանական դիմաոնութիւնը եւ ընդհանուր այլաբերական ոճը հեղինակի խօսքը դարձնում են յուզական ու ազդեցիկ (2005): Չորրորդը խիստ ու զուսպ քաղաքական յորդոր է. շարադրանքը ունի ե՛ւ գիտական լեզուի տրամաբանութիւն ու լրջութիւն, ե՛ւ պարզ տեղեկատուականութիւն, սառնասիրտ դատողութիւններ ու զգացական գնահատականներ, ներակայուած համեմատութիւն եւ սրտի ուղիղ ու բացորոշ խօսք, եւ այս ամէնը մատուցւում է ընթերցողին գեղարուեստական հարուստ ոճական կառուցուածքով (2025):

Բոլոր այս չորս գրոյթներն էլ իրարից շատ տարբեր են, բայց եւ, ժամանակագրական կարգով, թեմատիկայով, հեղինակային անհատականութեամբ եւ այլ չափանիշերով իրարից շատ հեռու լինելով, իրար շատ նման են՝ որպէս նոյն ժանրի իւրայատուկ դրսեւորումներ:

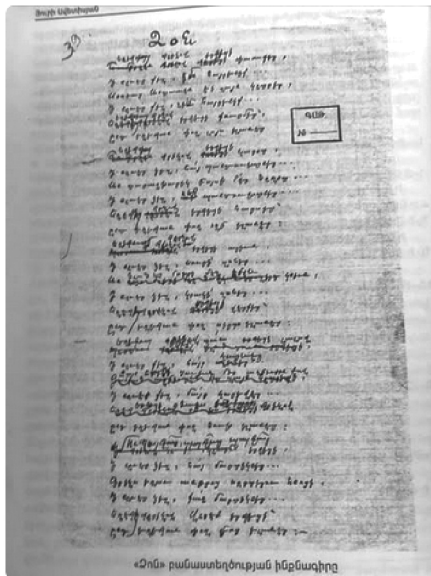
Խոհագրութեան տարածման կամ դրսեւորման հիմնական ասպարէզը, իհարկէ, գրատու հաղորդակցումն է եւ առաւելապէս՝ տպագիր կամ էլեկտրոնային մամուլը. ցանցային հաղորդակցութեան միջոցներում այն կարծես լայն գործածութիւն չունի: Միա կողմից, սակայն, պէտք է ընդունել, որ գնալով ընդլայնւում են ժամանակակից խոհագրութեան շրջանակները: Այն «սպառնում է» իր թեւի տակ առնել «յարակից» ժանրերը՝ նամակ, ակնարկ, գրախօսութիւն եւն.:

Բլոգագրութիւն կամ ցանցային օրագրութիւն (անգլ. **weblog** ձեւից՝ **web** - ցանց + **blog** - օրագիր, օրագրային գրառում).- երբեմն անուանում են նաեւ **բլոգային օրագրութիւն** կամ պարզապէս՝ **բլոգ**. Եզրը հայերէնում ճշգրտւում է: Գրոյթային հաղորդակցութեան ձեւ է: Տեսութեան մէջ նշւում է, որ կարելի է համարել թոյային հաղորդակցական ժանրային տեսակ, քանի որ ունի կառուցուածքային, գործառական եւ լեզուական առանձնացող յատկանիշեր: Համատեղում է հաղորդող եւ ներգործող նպատակներ, անձնական եւ հրապարակային հաղորդակցութեան յատկանի-

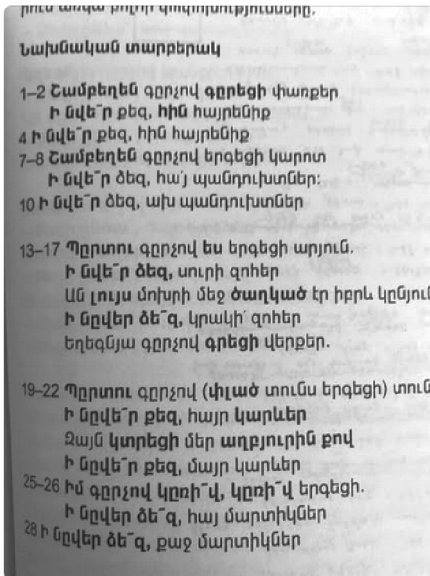
շեր: «Բլոգները,- գրում է շուէտ մեդիագետ Ս. Քյելբերգը,- կարելի է դիտել որպես ժանր, որը համապատասխան է անձնական անդրադարձն ու հանրային հաղորդակցությանը՝ տեղակայությունով օրագրության եւ լրագրության միջև»¹⁴: Ունի յուզական, գնահատողական բովանդակություն եւ աչքի է ընկնում առարկայական մեկնաբանություններով: Գրության լեզուն կա-

20 апрель 2021г. · 3

Բախտ ու առիթ եմ ունեցել ԴԱՆԻԵԼ ՎԱՐՈՒԺՄԱՆԻ ձեռագրերը ուսումնասիրելու. տպավորություններս հրատարակել եմ գրքով: Անգլագական քերթողի ծննդյան օրվա առիթով կուզեի մի ձեռագրի օրինակով հիշեցնել նրա ստեղծագործական բնավորության մասին: Նա, ի տարբերություն, օրինակ, Դուրյանի, ոյուրին արտադրելու երջանկությունը չի ունեցել. ստեղծել է տրևությանը ու երկունքով՝ անհաշտ համառությամբ ուղղելով ու խմբագրելով սեփական տողն ու պատկերը, մինչև հասել է գեղարվեստական կատարելության: Դրա վկայություններից է նաև հանրահայտ «ՁՕՆ»ը:

«ՁՕՆ» քանաստեղծության ինքնագիրը

իրիմա Շախյան, Сейран Григорян и ещё 307

15 комментариев Поделились: 15

րող է ուղեկցուել կարծիք ձեւատրող պարալեզուական միջոցներով՝ պատկերանկար, յուրմ, պատկերանշան, ձայնային նշան եւն.: Հեղինակը (խումբ կամ անհատ) հակուած է գործածելու ազատ խօսակցական լեզու՝ մեկնաբանող եւ գնահատող տարրերով: Թեմատիկան շատ լայն է, երեւի թէ կեանքի ու գործունէութեան բոլոր բնագաւառները՝ կրթութիւն, գիտութիւն, մշակոյթ, տնտեսական կեանք, ընկերաքաղաքական իրավիճակ, կենցաղ, միջանձնային յարաբերութիւններ եւն.: Դրսեւորման հիմնական

¹⁴ S. Kjellberg, «The Scholarly Blog as a Situated Genre,» *Human IT*, 10(3):2009, էջ 93, <https://humanit.hb.se/article/view/474> :

միջավայրը ընկերային հարթակներն են: Ահա բլոգի մէկ օրինակ՝ **գրոյթի հադուածը (Վարուժանի ծննդեան օրուայ առիթով)** եւ **բանաստեղծութեան ձեռագրի պատկերանկարը**:

Գրառումներ (քոմենթներ)՝

Անդրանիկ Սիմոնյան. «Ուրախ եմ շատ, սիրելի եղբայր: Վարձքդ կատար: Մեծ սիրով ու կարոտով եմ հիշում, այն օրերը երբ Արեւմտահայերեն գրական լեզուն ընդգրկվել էր ԵՊՀ Բանասիրականի Հայոց լեզվի ամբիոնի չորրորդ կուրսի դասացուցակում, եւ մեզ պատիվ էր վերապահվել սեմինարներ վարել խմբերում, ու ես Վարուժանի "ՀԱՐՃՆ" էի հանձնարարել խմբին»:

Մարիամ Սահակյան. «Անչափ հետաքրքիր է, հրի եւ ոգու ջահակիր գրողի ձեռագրի նախաձեւերի եւ հոգեբանական տարրերի մանրագնին ուսումնասիրությունը: Բավականին խորը կայծեր կան նրա հոգու խորքում եւ ենթագաղտնիքներ՝ նրա հոգեկերտվածքի թաքնված շերտերի մէջ »:

Կարինե Եղիազարյան. «Ձօն»ը իրավամբ հրաշք գործ է»:

Փողքասթ (անգլ. **podcast** < **pod** (Apple iPod) - ներբեռնուող հաղորդավարային-երաժշտական սարք + **Cast** (**broadcast**), *հաղորդում, հեռարձակում*). այսինքն՝ *հեռարձակուող կամ ներբեռնուող տեսաձայնային նիւթ, որը կարող է ունենալ պարբերական բնոյթ*).- արտադրաբանական հիմքը մշակուել է 2000ականներին. առաջին անգամ գործադրուել է 2004ին: Թուային հարթակում հրապարակուող մեդիաժանր է. հիբրիդային միատր, որը համատեղում է միաժամանակ հաղորդակցական ձեւաչափի, միջոցի եւ ինքնուրոյն հարթակի յատկանիշեր: Ժամանակակից տեսական մօտեցումներում այն առաւելապէս բնորոշում է որպէս թրաձայնային ժանր: Սովորաբար ունենում է թեմատիկ շարք եւ լսում է ըստ ցանկութեան՝ ոչ ուղիղ եթերում: Մօտ է հարցազրոյցին: Հեղինակ(ներ)ը եւ լսարանը ազատ կապի մէջ են: Ձեւաւորուելով բանաւոր հաղորդակցութեան պայմաններում՝ համատեղում է խօսակցական լեզուի բնականութիւնը եւ ԶՀՄ լեզուի կառուցուածքային կազմակերպութիւնը: Լեզուի գրական եւ խօսակցական տարբերակների իւրօրինակ խառնուրդ է: Սովորաբար խօսքը կառուցում է գրական եւ ընդհանուր խօսակցական լեզուի նորմերի սահմաններում (տե՛ս՝ «ԼուրջCast» «Ամբաստդոր», «Լազարյան VS Լազարյան»)), բայց երբեմն, պայմանաւորուած թեմատիկայով, իրադրութեամբ եւ այլ գործօններով, կարող են խախտուել այդ սահմանները (տե՛ս՝ «antifake TV. imnemnimi podqast»). գործածութեան մէջ են յայտնուում սլենգաբանութիւններ, ժարգոնային բառեր ու արտայայտութիւններ,

գոեհկաբանութիւններ եւ, առհասարակ, ոչ նորմատիւ բառապաշար («ա-
րա կապ չունի՝ ով ա էդ մարդը», «ըստեղ բարոյական տորմուզների մա-
սին ա հարցը», «ժեխնյուզ», «ժեխպրապագանդիստ», «ընենց չի, որ բե-
սամթ էֆեկտիւ ա»): Պարունակում է ինքնաբուխ ձեւակերպումներ («դե ի
վերջո նա ով է, որ ես մեկնաբանեմ նրա խօսքերը»), կիսատ նախադա-
սութիւններ, դիմումնային արտայայտութիւններ («սիրելի՛ ունկնդիրներ,
դուք ի՞նչ կ'ասէիք այդ մասին», «հիմա քեզ ի՞նչ պիտի անեն. արգելեն
այդ խօսքը ասելը»), մեկնաբանութիւններ («ես հէջ չէի ասի, թէ դա հեշտ
լուծուող հարց ա»), յուզական բառապաշար («ընկե՛ր ջան», «ես հմայուած
եմ նրա արուեստով», «անկեղծ՝ շատ տխրեցի»): Աչքի է ընկնում գնահա-
տողականութեան բարձր աստիճանով («ա՛յ անմեղսունակներ», «արա
դուք էդ աստիճանի այլասերուած էք»): Հաղորդավար(ներ)ը երբեմն ինքն
է գնահատում իր խօսքը («ինձ թում է՝ միտքս լաւ չձեւակերպեցի», «չէ՛,
հետ եմ վերցնում խօսքս, այդպէս չպէտք է ասէի»): Յաճախ են գործա-
ծում թուարկումներ, կրկնութիւններ («հանգի՛ստ, հանգի՛ստ», «լսի՛ր, լսի՛ր,
ուշադի՛ր լսիր՝ ինչ եմ ասում», «չէ՛, չէ՛, չէ՛, դա չէր») են.:

Այս ամէնը խօսքին հաղորդում են որոշ անմիջականութիւն, բայց միայն
առանձին դէպքերում՝ նաեւ վստահելիութիւն:

Գրախօսութիւն (ռուս. *рецензия*, անգլ. *review*, լատ. *recensio* – դի-
տում, զննութիւն, հետազօտում).- Յօդուածի տարատեսակ է, որը հակիրճ
գնահատական է տալիս գեղարուեստական երկին, նկարին, ներկայաց-
մանը, կինոնկարին, գիտական ուսումնասիրութեանը: Հիմնականում
գրատր խօսքի դրսեւորման ձեւ է: Առաւելապէս յատուկ է հաղորդակցման
տեսակներից լրագրութեանը՝ թերթ, հանդէս են.: Գրախօսութեան
հեղինակը սովորաբար լինում է մասնագէտը (հեղինակային գրախօսու-
թիւն)՝ արուեստագէտը, գրականագէտը կամ ամենատարբեր մասնագի-
տութեան տէր մարդը: Դա պայմանաւորուած է գրախօսուող առարկայի
տեսակով կամ բնոյթով: Մասնագէտի գնահատական խօսք է՝ փաստագ-
րական, պատճառաբանուած, մասնագիտական հիմնատր դիտարկումնե-
րով: Լրագրողի գրախօսական գրոյթը աւելի հանրամատչելի է, գնահա-
տականները սովորաբար բխում են հանրային կեանքի ու ժամանակի
պահանջներից. կարեւոր հարցադրումներից մէկն այն է, թէ գրախօսուող
առարկան որքանով ունի հասարակական հնչեղութիւն: Գրախօսութեան
յօդուածային բնոյթը թոյլ է տալիս լեզուական միջոցների ազատ գործա-
ծութիւն, բնականաբար, գրական լեզուի նորմի շրջանակներում: Նորմից
շեղումները (անկանոնութիւններ, քերականական զուգածելեր, բարբառա-
յին-խօսակցական միաւորներ են.) պէտք է ոճականօրէն պատճառաբա-
նուած լինեն: Գրախօսութեան ընդհանուր ոճական կառուցուածքը պայմա-
նաւորուած է ոչ միայն հեղինակի անհատականութեամբ (գիտելիքների

պաշարը, գրելու ծիրքը են.), այլեւ խօսքի առարկայով: Բնագիտական աշխատութեան գրախօսութիւնը սովորաբար շարադրում է զուսպ ու կանոնարկուած լեզուով: Գրական երկի գրախօսութիւնը աւելի յուզական բովանդակութիւն ունի, մանաւանդ եթէ խօսքի առարկան, ասեմք, որեւէ հեղինակի քնարերգութիւնն է: Իհարկէ, չի բացառուում նաեւ հակառակը՝ հեղինակային նախընտրութիւններով պայմանաւորուած: Բոլոր դէպքերում, պիտի արձանագրել, որ այս ժանրը չունի գործադրութեան նախկին կենսունակութիւնը:

Ակնարկ (ռուս. **очерк**, անգլ. **outline, feature article, sketch**). - Հիմնական տեսակներ են նշում հետեւեալները՝ **սիւժետային** (հիմնահարցային եւ դիմանկարային), **նկարագրական** (իրադարձային եւ ճամփորդական): Յօդուածի տարատեսակներից է:

Հայ իրականութեան մէջ, 19րդ դարի կէսերից սկսած, ակնարկը գրական մեծ պահանջարկ ունեցող ժանրերից էր: Խորհրդային Միութեան տարիներին յաճախ հանդիպող լրագրային ժանր էր, մանաւանդ նրա սիւժետային-դիմանկարային տեսակը, որի առանցքում անհատն էր՝ գրողը, գործիչը, մտաւորականը, գիտացին, «սոցիալիստական աշխատանքի հերոսը»: Այն ժանրային շատ յարմար տեսակ էր աշխատանքում յաջողութեան հասած «սովետական քաղաքացու» գրական դիմանկարը կերտելու եւ որպէս օրինակ՝ հանրութեանը ներկայացնելու համար: Ժանրը յագեցած էր արտայայտչական տարրերով, ոճական կառոյցը աւելի մօտ էր գեղարուեստականին, բնորոշում էր որոշակի պատկերային միջոցների (օրինակ՝ պատկեր կերպար, բնանկար, երկխօսութիւն) գործադրմամբ: Ակնարկում մեծ մասամբ պահպանում էին իրական դէմքերն ու դէպքերը: Դրանով այս ժանրը առանձնանում էր միւսներից: Բայց, որպէս կանոն, «սովետական ակնարկը» ունէր շատ կայուն կառուցուածք եւ սխեմատիկ ոճ՝ ծննդավայր, կարճ տեղեկանք ընտանիքից, մասնաւորապէս՝ հօրից, կրթութիւն, աշխատանքային ուղի, կոլեկտիւի վերաբերմունք, աշխատանքային առաջընթաց՝ բանուորից ճարտարապետ, թոշակի անցնելուց յետոյ գիտելիքների եւ աշխատանքային փորձի փոխանցում, գործի փառաբանութիւն են.: Եւ այդ բոլորը՝ շարադրուած ոճական յարմար ձեւերով ու միջոցներով: Սա դիմանկարային ակնարկի դասական օրինակ է: Ահա մի փոքրիկ հատուած *Սովետական Հայաստան* թերթում (1982, թիւ 150) տպագրուած «**Կեանք՝ նուիրուած աշխատանքին**» ակնարկից. «*Տարիներ են անցել, չորս եւ աւելի տասնամեակ, բայց իմ յիշողութեան ժապաւէնը պահպանում է անցած-գնացած օրերի յուշը: Ինը-տասը տարեկան էր, երբ իրենց բազմանդամ ընտանիքը Երեւան փոխադրուեց: Սովորում էր դպրոցում եւ աշխատանքից ազատ ժամերին գնում էր օգնելու հօրը՝ վարպետ Արտուազդին, որին աշխատանքային ընկերները յարգում էին աշ-*

խաղաղությանն ու նրա համար, որ մաքուր, անաղարտ էր պահում բանուորական խիղճը, արհեստագործի կոչումը: Եւ երեւի հենց նա էլ եղաւ որդու՝ Օնիկ Թադեոսեանի վարպետ-դաստիարակը, նրա մէջ արթնացրեց սէր աշխատանքի նկատմամբ եւ բարեխղճութիւն ամէն մի գործում: Աւարտեց տղան եօթնամեակը, ապա՝ Երեւանի էլեկտրատեխնիկական տեխնիկումը եւ դեռ երկու ամիս էլ չէր աշխատել ալրաղաց կոմբինատում, զօրակոչուեց սովետական բանակ: Պատերազմ էր, կենաց ու մահու պատերազմ: Թշնամական ուժակները սպառնում էին հայրենի եզերքին... Աւարտուեց պատերազմը, յաղթանակով տուն դարձան հայրենիքի գինուորները, նրանց թու՜մ՝ նաեւ Օնիկ Թադեոսեանը: 1951 թուականին աւարտելով Երեւանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտի էլեկտրատեխնիկական ֆակուլտէտը, նա աշխատանքի է անցնում էլեկտրալամպերի գործարանում: . . . Կենսաթոշակի անցնելուց յետոյ էլ նա հրաժեշտ չտուեց հարազատ ձեռնարկութեանը: Այսօր էլ շարքում է, այսօր էլ իր աւանդն է մուծում իր եռանդն ու ափսնը անմնացորդ նուիրում հարազատ ձեռնարկութեան հզօրացման գործին: ...Նրան նոյնիսկ մօտիկից ճանաչողները դժուարանում են հաւատալ, որ նա արդէն վաթսուն տարեկան է: Այդ տարիներից ճիշդ կէտը՝ երեսունը, նա նուիրել է լոյսի արարմանը...» (Գ. Վարդանեան):

Այս յատկանիշերը ժանրը յետագայում հիմնականում պահպանեց:

Հիմնահարցային (պրոբլէմային) ակնարկը, որը աւելի հարազատ է լրագրողական գործունէութեանը, իր վերլուծական յատկանիշերով շատ աւելի մօտ է յօդուածին. լրագրողի ուշադրութեան առանցքում ոչ թէ անհատն է՝ իր գործով ու բարոյական նկարագրով, այլ հանրութեան յուզող խնդիր(ներ)ը. ժանրին բնորոշ յուզարտայայտչականութիւնը ուղեկցում է որոշակի գնահատողականութեամբ, փաստերի, թուական տուեալների ու տեղեկատուական այլ նիւթերի շարադրանքով:

Ակնարկը իր տարատեսակներով (այդ թւում նաեւ իրադարձային եւ ճամփորդական տեսակներով) մեր օրերում ծուլում է լրատուական ու վերլուծական ժանրերին եւ իր ժանրային անխառն որակներով աստիճանաբար անհետանում է պարբերական մամուլի էջերից ու, առհասարակ, մեդիադաշտից:

Գովազդ (ռուս. *реклама*, անգլ. *advertisement* կամ կարճ՝ *advert*, լատ. *reclamare* (re+clamare) - բարձր ձայնով բողոքել, գոչել, բարձրաձայնել, կրկին ու կրկին ճշայլ).- Դժուար է գրոյթի այս տեսակը վստահաբար տեղադրել մեդիաժանրերի շարքում, քանի որ ունի կառուցաւորային եւ գործառական որոշակի տարբերութիւններ լրագրային դասական ժանրերից. յատուկ մշակուած հաղորդագրութիւն է, որի նպատակն է նպաստել գաղափարների, ապրանքների, ծառայութիւնների տարածմանը՝ լսարանի ուշադրութիւնը գրաւելու եւ ցանկալի արծագանձ ձեւաւորելու

միջոցով: Միա կողմից, սակայն, մեղիալեզուի՝ որպես հաղորդակցման համակարգի քննութիւնը ամբողջական չի կարող լինել՝ առանց գովազդային լեզուի քննութեան: Գովազդը, իհարկէ, չունի զուտ տեղեկատուական նպատակ, սակայն կարելի է լսարանի վարքագծի ձեւաորման ու կառավարման, սոցիալական նորմերի ուղղորդման: Ներգործող լեզուի կատարեալ ձեւերից մէկն է եւ մշտական ներկայութիւն ունի հաղորդակցման բոլոր միջոցներում: Լեզուաոճական կառուցումները խիստ բազմազան է: Այստեղ ոճական արտայայտութեան նշան կարող է դառնալ լեզուական ցանկացած միատր՝ սկսած հնչիւնից մինչեւ շարահիսակական ամենատարբեր կառոյցներ ու արտայայտչամիջոցներ, նոյնիսկ լեզուական սխալ ձեւի (ուղղագրական, քերականական, կետադրական եւն.) միտումնաւոր կիրառութիւնը: Առանձնացրել ենք գովազդային լեզուին բնորոշ միջանի հնարներ.

* **Յուզական-զգացական դիմումային ձեւեր.** ինչպէս՝ ««Դու արժանի ես, որովհետեւ դու վաստակել ես այդ իրաւունքը», «Արագ միացի՛ր Սօմին՝ նոյն համարով», «Քո ուղին՝ դէպի մեծ յաջողութիւններ. իմացի՛ր, թէ ինչպէս ենք մենք աջակցում քո բիզնէսին»։ դրանք անմիջականացնում են հաղորդակցումը, փոխում են հասցէատիրոջ ընկալման ռեժիմը՝ կրաւորական դիտորդից նրան դարձնելով ներգրաւուած մասնակից, իսկ հասցէագրողին՝ վստահելի խորհրդատու. փոխանցում են ոչ միայն իրահանգ, այլեւ յոյզ, համակրանք, որը բարձրացնում է օգտատիրոջ ինքնագնահատականը եւ ինքնավստահութիւնը:

* **Հակադրոյթ.** գովազդում գործածում է որպէս ուժեղ հռետորական միջոց՝ ընդգծելու ապրանքի գերազանցութիւնը, փոփոխութիւնը կամ ընտրութեան անհրաժեշտութիւնը: Այն հիմնուած է համեմատութեան վրայ, սակայն նպատակ չունի հաւասարակշռելու կողմերը, այլ յստակ դիրքաւորելու մէկը՝ որպէս ամէլի ցանկալի: Երկու կամ երեքմէն ամէլի գաղափարներ, պատկերներ կամ վիճակներ ներկայացնում են կտրուկ հակադրութեամբ, որ սպառողը պարզ տեսնի վատն ու լաւը: Դրսեւորում է ամենաբազմազան լեզուական միջոցներով՝ * բառընտրութեամբ՝ հականիշերով («Մոռացի՛ր դանդաղ ինտերնէտը. ընտրի՛ր սրընթաց կապը», «Բաժանորդագրուէ՛ք եւ առաջի՛նը իմացէք վերջին նորութիւնները»), * բարբառ + գրական, օտարաբանութիւն + հայերէն, հնաբանութիւն + համագործածական բառ կադապարային զուգորդումներով («Օրիգինալ նուէրներ», «Եւրոստան պահարան՝ ապակեայ պոլկաներով», «Ի վերուստ օրինում գինի՝ Տուշպա», «Ձայն մեծաց՝ ձայն Աստուծոյ, եւ ուրեմն՝ եղիցի՛ հանրաքուէ»), * շարահիսակական հակադրուող կառոյցներով՝ ոչ թէ... , այլ; ինչ... , բայց չը... ; հին... , նոր... («Աշխարհը փոխում է,

բայց Beelineը քո հետ է», «**Ոչ թե** պարզապես բանկ, **այլ** քո ֆինանսական գործընկերը» են։

* **Չափազանցություն**. առանց իրական հիմնատրման՝ ստեղծում են դրական յուզական պատկերներ. ուժեղացնում է հաղորդման ազդեցությունը։ Գովազդում այն յաճախ ներկայացվում է հումորով՝ զգացմունքային լարուածութիւն կամ վստահութիւն ստեղծելու համար. գովազդառուի մտքում այն ամրակայւում է՝ անկախ նրանից, թէ որքանով է նա վստահում հումորային չափազանցումներին՝ «*Ամենահամեղ սուրճը միայն մեզ մօտ*», «*Ամենաուժեղ, ամենաարագ, ամենահասանելի լուծումը*», «*Savex premium. պարզապէս կատարեալ է*», «*Այս նաւակները երբեք չեն սուզւում*»։ Չափազանցութիւնը գովազդում չպէտք է խաբուիկ լինի իրական փաստերի առումով եւ սպառողին մոլորեցնելու աստիճան։

* **Շարահիւսական բազմազան կառոյցներ**. * միակազմ նախադասութիւն («*Աւելի մօտ կրթութեանը*», «*Converse bank. Ձեր քանկը՝ Ձեր կանոններով*»), *միակազմ+միակազմ +... («*Յարմարաւէր վիրահատութիւն։ Մնունդ։ Հանգստի հնարատրութիւն*»), * միակազմ + երկկազմ («*Նարինէ. հարցրէ՛ք դեղատներում եւ սուպերմարկէտներում*»), * դրական եւ ժխտական խոնարհում («*Չէ, սա պարզապէս կոնեակ չէ, սա Արարադ է*»)։

* **Խորհրդանշական պատկերներ եւ անիմացիաներ**. ներգործման հզօր միջոցներ են. աշխատում են հիմնականում ոչ-խօսքային մակարդակում, բայց յաճախ ուղեկցւում են լեզուական յղումներով՝ ազդեցութիւնը աւելի ամբողջական դարձնելու համար։ 2016ի գարնանը Reebok ընկերութիւնը տարբեր քաղաքների կենտրոններում տեղադրեց վազքի արագութիւնը չափող սարք։ Այն մարդիկ, ովքեր կարող էին արկղի մօտով անցնել աւելի քան 17 կմ/ժ արագութեամբ, անվճար կարող էին ստանալ արկղում տեղադրուած իւրայատուկ մարզական կօշիկները։ Գովազդը անտարբեր չթողեց ոչ ոքի։ Շատերն էլ անվճար ձեռք բերեցին Reebokի մարզական նոր կօշիկներ։ Ընկերային ցանցերում եւ հեռուստատեսութեամբ, խօսքային մասին զուգահեռ, կարճ դրուագներով ցուցադրւում է նկարահանուած հոլովակը։

* **Փոփոխուած դարձուածքներ**. «*Բոլոր ճանապարհները տանում են «Երեւան սիրի»*» (<«*Բոլոր ճանապարհները տանում են Հոռմ*»), «*Դու դու չես, երբ քաղցած ես*» (<«*Դու քեզ նման չես*»)։

* **Հրահանգային եւ կոչային կառուցուածքներ**. «*Մի՛ յապաղիր, սնկերսի՛ր [snickers տորտը նկատի ունի]*», «*Մի՛ սպասիր վաղուան*», «*Բա՛ց մի թող հմտութիւններդ զարգացնելու մեծ հնարատրութիւնը*. լրացրո՛ւ գրանցման հայտդ հենց այս պահին», «*Իրագործի՛ր նոր տուն ունենալուդ երազանքը*»։

* **Հռետորական հարց.** «Արդէն գործընկեր էք», «Վախենում էք ճաղատանալ, փխու՞ր էք... Դիմէք MEDinES բժշկական կենտրոն», «Անհնար է դիմադրել. կ'ուզեն Fanta»:

* **Ձեռքերի եւ թուերի լեզուաբանական շեշտադրում.** թուերը՝ որպէս ուշադրութիւն գրաւելու միջոց, յաճախ զուգորդում են լեզուական այլ միջոցներով՝ «Միայն այս Ուրբաթ՝ 70% զեղչ կենցաղային ողջ տեխնիկայի համար. մի՛ կորցրու պահը», «Սպացիր 10.000.000 առանց գրաւի եւ երաշխաւորի»:

* **Բառի գրութեան ձեւեր.** գրութեան մէջ միտումով խախտումներ են, ուղղագրական նոր ձեւեր, մեծատառ կամ օտարատառ գրութիւններ՝ սպառողի դիտողական ուշադրութիւնը գրաւելու համար՝ «ԳործԿա», «ՄիայնՀԱՅՈՅ», «Փորձիր ՆՈՐ համը», «Բացայայտիր քո ՍԵՓԱԿԱՆ ոճը», «LoveՅՍ Coffee», «Մի՛ մոռացիր LIKE անել», «MegaԱէր»:

* **Խաղային այլեւայլ միջոցներ՝** * յանգստորում («Հա ու հա, սաղ քաղաքն արդէն փորձել ա»), * բառախաղ՝ միեւնոյն բառի ուղիղ եւ փոխաբերական իմաստներով («Ձեր թեկնածուին **ձայն** տալը **ձայն** չէ, եթէ այդ **ձայնը** լռում է»), յարանուններով («**Ամէնօրեայ եւ ամանորեայ** զեղչեր»), * համանուններով («**Պահիր պահը**»), * կրճատ կառոյցներ («Viva. Հնդաքրքիրն ու օգտակարը՝ քո շուրջը...») են.:

Գովազդային գրոյթը ոճականօրէն խիստ բազմաշերտ է. կարող է համադրել միանգամից միքանի արտայայտչամիջոցներ, ինչն էլ իր հերթին հնարատրութիւն է տալիս հաղորդակցութիւնը դարձնելու միաժամանակ ե՛ւ տեղեկատուական, ե՛ւ ազդեցիկ:

Գովազդային գրոյթը լեզուաոճական իւրօրինակ զարգացում ստացաւ թուայնացումից մեղիայում: 21րդ դարում ձեւատրուեց հաղորդակցական նոր համակարգ՝ **թուային գովազդ:** Գովազդի այս տեսակը գործում է ցանցային միջավայրում:

Աւանդական գովազդը բնորոշւում է հրապարակախօսական երանգով, ունի ձեւայնացման որոշակի աստիճան: Միակողմանի խօսք է: Ի տարբերութիւն սրա՝ թուային գովազդը ունի տեղեկատուական երանգ, պարզ-խօսակցական հաղորդում է: Հնարատրիւնս խուսափում է ձեւայնացումից, ապահովում է ներգրատւածութիւն՝ դառնալով երկկողմանի հաղորդակցութեան հիմք ապրանքանիշ-սպառող յարաբերութիւններում: Յստակօրէն ընդգծուած է ապրանքանիշի ձայնի (մարքեթինգի բնորոշմամբ՝ tone of voice) դերը. կախում ուղորտից, ցանկալի դիրքատրումից, լսարանից եւ այլ գործօններից՝ ապրանքանիշը «ընտրում է» հաղորդակցման որոշակի լեզու եւ ոճ, որը հետետողականօրէն պահպանում է հաղորդակցութեան բոլոր հարթակներում եւ ձեւերում: Աւանդական գովազդի դէպքում չկայ լսարան ընտրելու յստակ հնարատրութիւն, ինչը առաւել ընդհանրա-

կան է դարձնում գրոյթների լեզուն եւ ոճը, մինչդեռ թուային գովազդի պարագայում գործ ունենք թիրախատրուած լսարանի հետ, ինչը ենթադրում է գրոյթների անհատականացում, յարմարեցում լսարանին: Սա էականօրէն ազդում է լեզուական միջոցների ընտրութեան եւ կիրառութեան վրայ: Աւանդական գովազդի գրոյթները աւելի փակ համակարգեր են. սովորաբար կազմում են որոշակի ընդունուած կանոններով եւ գովազդային իրականութեան մէջ ընդունուած արհեստագիտական նորմերով, մինչդեռ թուային գովազդի գրոյթներն առաւել բաց են, անընդհատ զարգացող, յատկապէս՝ հայերէնում, որտեղ որակեալ թուային բովանդակութիւն գտնելը բաւականին դժուար է:

Թուային գովազդը ծաւալով սովորաբար լինում է շատ աւելի փոքր, քան սովորական գովազդը: Այն բնութագրում է որպէս «արագ ազդակների լեզու» (Ժան Պիէռ Փենէթ): Միատրում է տարբեր ոճեր՝ գրական, խօսակցական, ժարգոնային, որը յաճախ արտայայտուում է բառային զուգորդումներով՝ *գրական + ժարգոն (սլենգ) + անգլերէն* («limited edition ջինսեր. սենց բան խանութում չես գտնի՝ reeal deal only» (Telegram), «Ինչպէ՞ս եւ ի՞նչ վաճառել WILDBERRIESում» (Facebook)): Լեզուն կազմակերպուում է ոչ թէ գրական նորմի պահպանման, այլ ազդեցիկութեան տրամաբանութեամբ: Ասել է թէ՛ այստեղ սպասելի են հայերէնի գրական նորմից բոլոր տեսակի շեղումները՝ պայմանով, որ դրանք ծառայեն գովազդային նպատակների: Թուային գովազդը նախընտրում է շրդ դէմքի ուղղակի դիմումներ, հարցադրումներ, հրամայականի ձեւեր: Գործածում է նշանային եւ յուզական յաւելումներ: Գրոյթը յաճախ կառուցուում է պատկերային-տեսողական տիրոյթում. համարկուած է պատկերին, հնչիւնին, պատկերանշանին (emoji՝ 🤔 🤩 🙌 🤖), յղումներին, որոնք զուգորդուում են լեզուական կարճ ձեւերով, գեղջուած կառոյցներով:

Համեմատութեան համար ստորեւ ներկայացնում ենք նոյն կամ մօտ երեւոյթների վերաբերեալ աւանդական եւ թուային գովազդների ընդամէնը մէկական օրինակ՝

Աւանդական գովազդ.

«ArmenTelը ներակայացնում է Հայաստանի ամենամեծ ընտանիքը: ArmenTelը Հայաստանի Հանրապետութեան հեռահաղորդակցութեան առաջատար օպերատորն է, որը Հայաստանի Հանրապետութեան ֆիզիկական եւ իրաւաբանական բաժանորդներին առաջարկում է մատչելի, որակեալ, ժամանակակից ապրանքների եւ ծառայութիւնների լայն շրջանակ» (*Աղբիւր՝ Sharm Holiding ընկերութեան Youtube-եան ալիք, տեսանիւթ 18 / 11/ 2009 <https://youtu.be/-Y-CG-Y5xqA?si=ddrP06hAXGL7GImq>*):

րաբար վերլուծական մաս չի ունենում: Բնորոշ է ընկերային ցանցերին եւ թռային լրատուութեանը, որտեղ գերակշռում են արագ արձագանգման եւ հապճեպ սպառման ձեւերը: Գրոյթը շատ սեղմ է: Բառապաշարը՝ սովորաբար չէզոք, բայց եթէ հաղորդումը կամ հաղորդագրութիւնը ունի տեղեկատուական բովանդակութիւն եւ հիմնուած է գերազանցապէս խօսքային ու փաստական հաղորդման վրայ, ապա այստեղ առաջնային է դառնում գնահատողականութիւնը, որը հիմնականում փոխանցում է տեսաշարով եւ կամ ձայնային ներգործութեամբ (երաժշտութիւն, հնչիւնային միջոցներ, գրոյթային գծանկար): Ահա կարճլուրի մէկ-երկու օրինակ՝ **ա)** ուսանողական քննասենեակից դասախօսի կողմից ներկայացուող *կարճ տեսագրութիւն* (տեսանկարում՝ գրասեղանին շարուած մէկ տասնեակից աւելի հեռախօսներ) + *գրառում* («Հեռախօսագերծում». բառ-նախադասութիւն) (facebook; 27.10.2025); **բ)** *գրառում* («Հարսանիք. ասենք շնորհաւոր») + *կարճ տեսահոլովակ* (շրջող ծաղկազարդ տնակ եւ ուղեկցող պար-երաժշտութիւն) (facebook; 27.10.2025); **գ)** *գրառում* («Հայաստանս. միշտ իմ սրտում ես, իմ քաղաք Երեւան...») + *տեսահոլովակ* (երգի կարճ հատում, երեանեան տեսարաններ) (Instagram; 27.10.2025):

Ռեպորտաժային ոճը հեռախօսային տեսագրութեամբ կամ ուղիղ եթերով սովորաբար անմիջապէս փոխանցում է դէպքի վայրից՝ մեքենայի միջից, փողոցից, աշխատանքի վայրից: Երբեմն մնում է անաւարտ: Հիմնականում խօսակցական բնոյթ ունի: Օրինակ՝ Երեւանի բնակիչ օգտատէրը ուղիղ եթերով փողոցից փոխանցում է հետեւեալը. «Ըհը, նայէք... , գնըմ ես, գնըմ ես, մայթ ա: Մէկ էլ տեսնում ես մայթը փակ ա: Ո՞վ ա գրաւել մայթը... Եունիթեքն ա գրաւել: Ամօթ չկայ...»: ուղեկցող տեսագրութիւնում մայթեզրը փակող ձօղեր են եւ «YuniPack» գործակալութեան մեքենան (facebook; 27.10.2025): Կամ՝ օգտատէրը հեռախօսով ցուցադրում է շէնքերի բակում փորուած հողատարածք եւ ընթացող շինաշխատանքներ. զուգահեռ հաղորդում է բանաւոր կարճ գրոյթ. «Մարդիկ յոյս ունէին, որ, հեսա ուր որ է, էս բակային տարածքը դառնալու է գեղեցիկ խաղային հրապարակ: Բայց արի ու տես, որ բակային տարածքը դառնում է բիզնէս կենտրոն կամ ինչ-որ առեւտրային տարածք» (facebook <https://www.facebook.com/> ; 28.10.2025):

Զգացական կամ խորհրդանշական ոճը հիմնուած է ոչ թէ տեղեկատուութեան, այլ զգացական հաղորդակցութեան վրայ: Վերաբերմունքի ցուցադրում է: Խօսքը հասցում է նուազագոյնի՝ մէկ նախադասութիւն («Սիրում եմ բոլորիդ», «Թանկ էք ինձ համար»): Տեսողութիւնը 5-10 վայրկեան է: Ձայնային բաղադրիչը կա՛մ բացակայում է, եւ ներգործման «խօսքային» միջոց է հանդէս գալիս լուրիւնը, կա՛մ տրուում է շատ կարճ տարբերակով: Տեսողական բաղադրիչը (դիմախաղ, շարժում, ձեռքերով ար-

ուած նշան) ամբողջացնում է պատկերը: Կարճությւնը, անմիջականութիւնը, գնահատողական երանգը ապահովում են ազդեցիկութեան բարձր աստիճան: Տիպական օրինակներ են ՀՀ վարչապետի թելեգրամեան եւ ֆէյսբուքեան էջերում 2025 Հոկտեմբերին պարբերաբար ներկայացուող ռիլերը՝ «Բարի լոյս, լաւ օր, եւ սիրում եմ բոլորիդ» գրառում + կարճ տեսահոլովակ:

Տարբերակում են նաեւ ռիլի ձեւաչափով ներկայացուող այլ տարատեսակներ՝ **հարցազրուցային ռիլ** (մէկ հարց՝ մէկ պատասխան), **գովազդային ռիլ** (ապրանքի կամ ծառայութեան շատ կարճ գովազդ), **հումորային կամ երգիծական ռիլ** (ժամանցային նպատակներով, կարող է ունենալ նաեւ քննադատող բնոյթ) եւն.: Դրանցից իւրաքանչիւրը համատեղում է առնչակից ժանր(եր)ի լեզուական յատկանիշեր:

Ռիլը ոչ միայն հաղորդում է տեղեկութիւն, այլեւ ձեւատրում է դիտողի վերաբերմունքը՝ երաժշտական, տոնային, պատկերային միջոցներով, ինչը նոր որակ է հաղորդում մեդիալեզուին եւ ձեւատրում հաղորդակցական նոր մշակոյթ: Ռիլը տարբերում է ասանդական տեղեկատուական ձեւերից: Հանդէս է գալիս որպէս զանգուածային հաղորդակցութեան հիբրիդային ձեւ, նոր եւ իրօրինակ ձեւաչափ:

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Ժանրային դասակարգումը մեթոդաբանական կարեւոր հիմք է հաղորդակցման տարբեր գրոյթների վերլուծութեան համար: Ժանրերը սահմանում են ըստ հաղորդակցութեան նպատակի, կառուցուածքի, տեղեկատուութեան ներկայացման եղանակների եւ լեզուաոճական յատկանիշերի: Ժանրերը պայմանականօրէն կարելի է բաժանել լրատուական, վերլուծական եւ գեղարուեստական-հրապարակախօսական տեսակների՝ ներառելով յօդուածը, ռեպորտաժը, հարցազրոյցը, հաղորդումը, խոհագրութիւնը եւն.: Իւրաքանչիւր ժանր ձեւատրում է իրեն իւրայատուկ ոճ, որը արտայայտում է ընտրուած լեզուական միջոցների, արտայայտչական հնարների եւ կառուցուածքային կազմակերպման մէջ, որոնք հանգամանօրէն դիտարկում են մեր յօդուածում: Հաղորդումը, օրինակ, որպէս հիբրիդային ձեւաչափ, կարող է միատրել տեղեկատուական ու ներգործող տարրեր՝ պահպանելով նաեւ հաղորդողի անհատական ոճը: Յօդուածը բնութագրւում է բանաձեւուած կառուցուածքով, փաստարկուած ներկայացմամբ, համեմատաբար չէզոք ոճով: Հարցազրոյցը երկխօսային բնոյթի է. պահանջում է կենդանի, խօսակցական տարրեր: Գովազդը ոճականօրէն առաւել ազդեցիկ է, հիմնուած է ընդգծուած գնահատողականութեան, յուզական արտայայտչութեան, յաճախ՝ խօսքային խաղերի եւ կրճատ կառուցուածքների վրայ:

Ժանրի եւ ոճի փոխազդեցութիւնն ու փոխներգործութիւնը յատկապէս ակնյայտ են ՀՀՄ ժամանակակից հարթակներում (էլեկտրոնային մամուլ, ընկերային ցանցային հաղորդակցում են.), որտեղ տեղեկատուութիւնը յաճախ ներկայացւում է ազդեցիկութեան կամ զուարճանքների սկզբունքով: Այսպիսով՝ զանգուածային հաղորդակցութեան միջոցների ժանրային բազմազանութեամբ պայմանաւորուած ոճական բազմաշերտութիւնը եւ, առհասարակ, ժանր եւ ոճ առնչութիւնները ոչ միայն գրոյթի կառուցման, այլեւ դրա ընկալման ու ազդեցութեան ձեւաւորման կարեւոր գործոններ են, որոնք պահանջում են համակողմանի ուսումնասիրութիւն հաղորդակցաբանական տեսանկիւնից:

GENRES AND STYLE OF MASS MEDIA:
STYLISTIC DIVERSITY DETERMINED BY GENRE VARIETY
(SUMMARY)

YURI AVETISYAN
yu.s.avetisyan@gmail.com

Genre classification serves as an important methodological foundation for analyzing various types of communicative texts. Genres are defined according to the purpose of communication, structure, methods of presenting information, and linguistic-stylistic features. Conventionally, genres can be divided into informational, analytical, and literary-journalistic types, including the article, reportage, interview, broadcast, essay, and others. Each genre forms its own distinctive style, expressed through the choice of linguistic means, expressive devices, and structural organization, which are examined in detail in this paper.

The broadcast, for example, as a hybrid format, may combine informational and persuasive elements while also preserving the individual style of the presenter, while a media article is characterized by a formulaic structure, evidence-based presentation, and a relatively neutral style. On the other hand, the interview has a dialogical nature and requires lively, conversational elements. Advertising is stylistically the most expressive, based on pronounced evaluative language, emotional expressions, and often employing wordplay and condensed structures.

The interaction and mutual influence of genre and style are particularly evident on modern media platforms (electronic press, social media communication, etc.), where information is often presented according to the objective of persuasion or entertainment. Thus, the genre diversity of mass communication predetermines stylistic multilayeredness. More broadly, the interrelation between genre and style is a key factor not only in the construction of a text but also in shaping its perception and impact. This calls for a comprehensive study from a communicative perspective.

